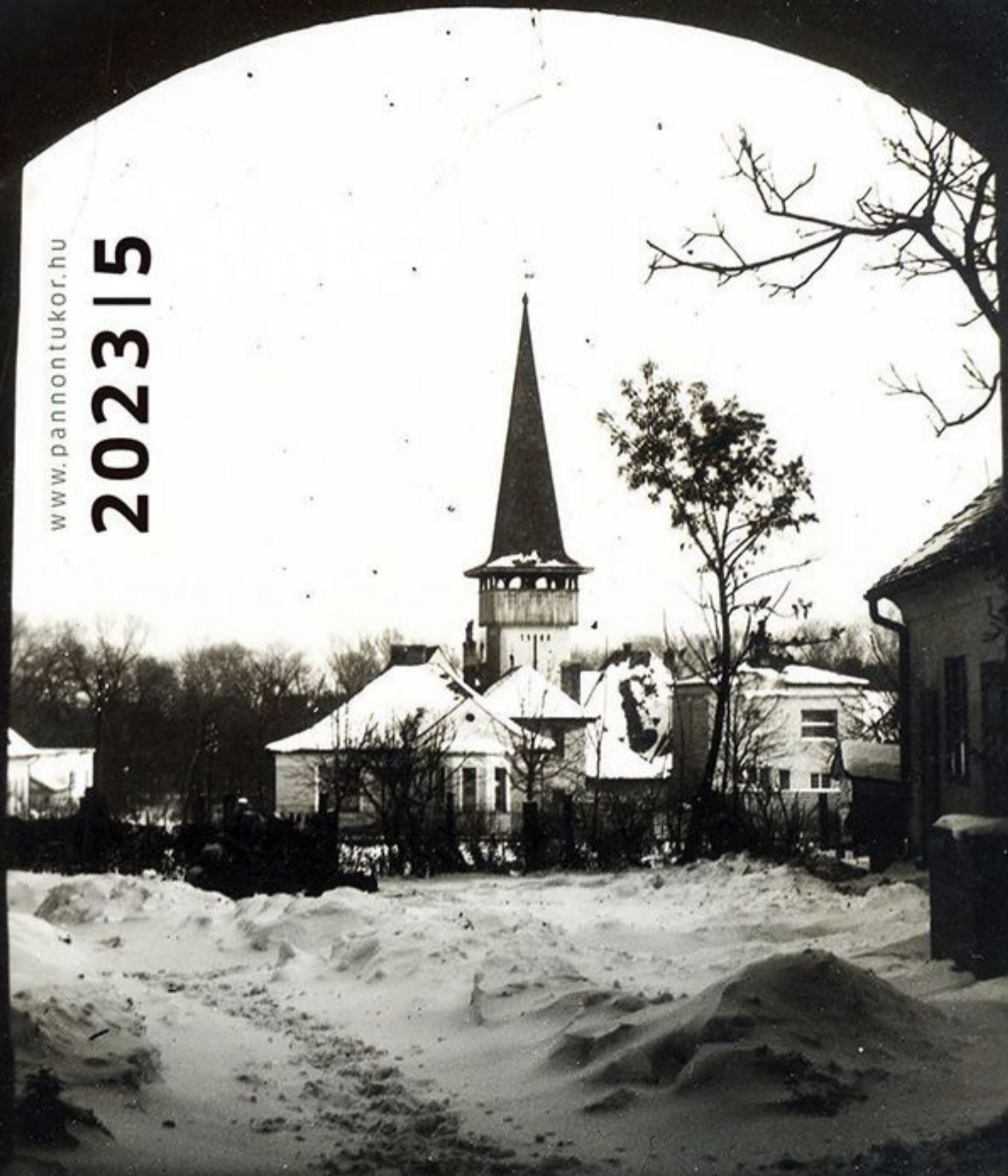

PANNONTÜKÖR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

www.pannontukor.hu

2023|5

EGYMONDATOK

- Benedek Szabolcs:** Egy mondat – 2023. július 3
Korsós Gergő: EGYMONDATOK (augusztus) 7

SZÉPIRODALOM

- András László:** Hajnalban; Reggel; Délután; Fáradság; Éjszaka; Éjjel; Délelőtt 11
Kovács Boglárka: felvonás; ma; dögszag; negyed élet 14
Horváth László Imre: Rossebb (regényrészlet) 16
Molnár illés: Kertben a lélek, fejbem a felhő; Porban a reggel; Saját sivatag 29
Szeifert Natália: Hogy mindig tudja, hol kell lennie 31

KANIZSAI SOROK

- fa ede:** Vívódás-Sokk (próza-vers-esszé hangon) 34
Farkas László: Eltévedve; Koszlott égen 36
Kardos Ferenc: Meg kell; Ima; Van csöndem 37
M. Kovács Ildikó: Kavics; Látomás 39
Pelesz Alexandra: A szantálfa illatú lélek 41
Varga Zoltán: Helytelen; Meddig a zöld; Feljebb 44
Riersch Zoltán: Érték mindent, amit nem értek (korunk krisztusnélküli stációi) 46

HELYTÖRTÉNET

- Bilkei Irén:** A pécsi professzor és a keszthelyi fotográfus – Adatok Pál Nándor fényképész munkásságához 49

TÁRSMŰVÉSZETEK

- Matits Ferenc:** Álom és valóság Ludvig Zoltán művészetében – a 70. születésnapját ünneplő Ludvig Zoltán festőművész kiállítása Nagykanizsán 61
Kostyál László: Reflexiók – Mirosław Rymar plakátjai a Göcseji Múzeumban 68

PANNON TÜKÖR-DÍJ 2022

- Nagygéci Kovács József:** „A házak mögött régi történeteket látok” – Beszélgetés a Pannon Tükör-díjas Bérés Katalin történész-muzeológussal 75
HÍREK 81
SZERZŐINK 82

IMPRESSZUM

Alapító főszerkesztő: Pék Pál

Szerkesztőbizottság:

Cséby Géza (Keszthely)
Németh János (Zalaegerszeg)

Szerkesztőség:

Bubits Tünde – főszerkesztő
Nagygéci Kovács József – főszerkesztő-helyettes
Juhász Tibor – szerkesztő
Molnár András – szerkesztő

Bence Lajos – munkatárs
Szálinger Balázs – munkatárs
Vörös István – munkatárs

Szeglet Lajosné Dömötör Annamária – olvasószerkesztő

Online: www.pannontukor.hu

Online-főszerkesztő: Nagygéci Kovács József

Készült Zalaegerszeg MJV és Nagykanizsa MJV Önkormányzata, a Magyar Művészeti Akadémia, Nemzeti Kulturális Alap, Magyar Kultúráért Alapítvány, Petőfi Kulturális Ügynökség és a SolarGold Trade Zrt. támogatásával.

Szerkesztőségi cím:

Pannon Tükör Szerkesztősége, 8900 Zalaegerszeg, Landorhegyi út 21.
Tel: 06/92 951-513
E-mail: pannontukor@gmail.com

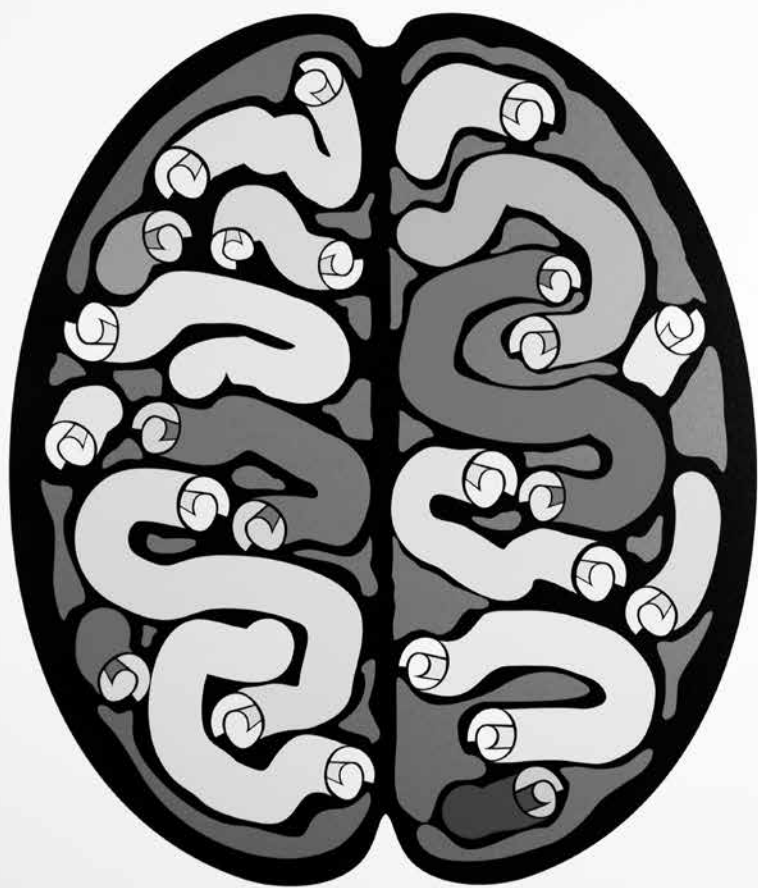
Kiadja a Pannon Írók Társasága
Felelős kiadó: Gyimesi Endre elnök

A lapszám megrendelhető a szerkesztőség e-mail címén.

ISSN 1219-6886 (Nyomtatott)
ISSN 2732-0510 (Online)

Lapterv:
Náspáng Grafika
Nyomdai munkák:
Göcsej Nyomda
8900 Zalaegerszeg,
Bajcsy-Zsilinszky tér 2.
E-mail: info@gocsejnyomda.hu

Lapszámunkat Ludvig Zoltán képzőművész és Mirosław Rymar lengyel grafikus munkáival illusztráltuk.

MIROSLAW RYMAR
PLAKATY

Benedek Szabolcs

Egy mondat – 2023. július

1. Gyorsuló idő, még csak most kezdődött az év, máris eltelt az első fele, még csupán most rugaszkodott neki a nyár, máris rövidülnek a nappalok, még alig volt reggel satöbbi (Petőfi).
2. Az órám elsejét mutat, június 30 napos és nem tekertem tovább a dátumozást, erről megint az jut eszembe, jó volna akárcsak egy nappal is fiatalabb lenni, na jó, abbahagyom a nyavalygást, elég a midlife crisisnek csúfolt (korai?) halálfélelemből.
3. A tengerig vezető út sose lehet hosszú, annál inkább az idő, amelyet távol töltesz a tengertől.
4. Az egyik lányom azt kérdezi, a dalmát városok hogyan úszhatták meg ennyire épen a történelem viharait, például azért, mert egyik oldalról a hegyek, másik oldalról az Adria öblei és szigetei védik őket, nem beszélve arról, hogy a történelem túléléséhez erő és leleményesség, na meg némi szerencse is kell – július 4. amúgy is történelmi dátum (melyik nem az?), nem is annyira az amerikai függetlenség napja jut eszembe, sokkal inkább, hogy 70 éve lett először miniszterelnök Nagy Imre, és 69 éve buktuk el a második futballvilágbajnoki döntőnket.
5. Nem az volt megindító érzés, hogy egy és negyed év után, immár A spalatói boszorkány társaságában újra Split utcáit róttam, hanem pár órával utána, végiggondolva az útvonalat.
6. Az autópályán megelőztem egy román autót, közben utolért egy fekete színű, közhelyesen lesötétített ablakú járgány, de úgy, hogy kábé megtolt, kénytelen voltam sebesen visszasorolni a román elé, aki azt hihette, büntetőfékezek, visszaelőzött és büntetőfékezett, kis káejrópai pornográfia.

7. Ringo Starr 83 éves, ennek kapcsán azt nyilatkozta, hogy semmi nem okolja, hogy ennyinek érezze magát, fejben ő még csak 27 éves, hja persze, az életkor mindössze egy szám.

8. A tegnaphoz tartozik, de abba az egy mondatba nem fért bele a szigeti találkozás Pistáékkal, a lányaim ma reggelinél megkérdezték, pontosan honnét ismerem őket, egy harmincéves barátság egyetlen mondatba pláne nem fér bele, jó volt a szigeten (is) és kész.

9. A tenger örök elvagyódás, azonban vissza kell térnem a szárazföldre, vár három novella, két recenzió, egy tárca és egy interjú, nem mellesleg az ókor óta napi minimum kilenc órában hivatalnok vagyok.

10. Generation gap: megbeszéled a fiatalemberrel, hogy találkoztok fél hatkor a bejáratnál aláírni a papírokat, háromnegyedig vársz, majd felhívod, mire ő azt kérdi, hogy merre vagy – de hát itt vagyok fél hat óta, ahogy megbeszéltük; ja, azt hittem, még megcsörgetsz, ha ideérsz.

11. Nem tervezett oda-vissza villámút Siófokra, késő este is fülledt idő, ha Márai lennék, azt írnám panaszos göggel a naplómbe, hogy sirokkó, majd nem látom a Balatont, de nincs kedvem elmenni a partig.

12. Fojtogató hőség, ragacsos ing, forró levegő, világvége.

13. Reggel felhőszakadás, a hőség után végképp jólesik a biciklizés a zuhogó esőben, a jövő évi regényre aláírva a szerződés.

14. Szabadság, egyenlőség, testvériség, Andrissal a kocsmában, helyesebben előtte, az utcára helyezett székeken: cseh sör, magyar zsírosdeszka mellett, világmegváltás nélkül, ellenben igazán mély és mélyen igaz, őszintén intenzív és intenzíven őszinte (ritka) barátság.

15. A szombat nem várt kérdése: te időképes vagy köpönyeges vagy? Internetes meteorológiai oldal ide vagy oda, mindenütt rohadt meleg van (ez már két mondat, bocsi).

16. A forróságra (lásd: sirokkó) tekintettel nem akartam elmenni otthonról, mégse bírtam megállni, merthogy a Facebookon a Beatles-rajongók körében körbefutott a hír, miszerint a Lidlben a kisautók között 799 forintért

tenyérynői műanyag sárga tengeralttjárót kapni, nem kellett messzire tekernem, a második boltban már volt, elhoztam mindkettőt, az egyiket kibontom, a másik bontatlan marad, ez a rögzeszmés gyűjtőszenvedély.

17. „Délután átjön hozzánk a vejem” – szokni kell a helyzetet, hogy amikor hazaérek az átforrósodott irodából, a nagyobbik lányom egy szimpatikus fiatalemberrel üldögél a kanapén.

18. Hosszú évek óta sokak meggyőződése, hogy én „annak” a Benedek családnak a leszármazottja vagyok, egynek mindenképpen, ezen a kora estén viszont egy izgalmas beszélgetés Elek apó ük- és Marcell dédunokáival.

19. A nap újrafelfedezése a búrkipli, közzi, Peti és Milán!

20. Ebben a hónapban 9 éve, hogy városszerte mindenfelé biciklivel járok, hóban, esőben, kánikulában; praktikum: ezzel lehet a leggyorsabban és legkönnyebben Budapesten belül bárhova eljutni, na és a mozgást, a sportot is be tudom ezáltal a sűrű napjaimba illeszteni, próbálom lenyelni, hogy ebben is nemegyszer politikát látnak, aki biciklizik, az sokak szemében állást foglal, ami igaz is, állást foglalok, fellengzősen szólva a jövő, de legalább annyira magam mellett.

21. Vihar a Népszigeten, mintha egy Verne- vagy egy Aszlányi Károly-regény címe lenne.

22. Tomival pakolunk a józsefvárosi lakásban, a házban, de az utcában is szó szerint megállt az idő, persze korántsem a könyvek és a vinillemezek miatt.

23. Jó film az Oppenheimer, azonban a szuperlatívuszokat talán nem érdemli, megrázó pedig inkább azok számára lehet, akik eddig nem voltak teljesen tisztában az atombomba lényegével, érdekes, hogy a tévében a nyolcvanas években vetített sorozatot nem emlegetik a mostani film kapcsán, pedig legalábbis én viszonylag jól emlékszem rá – az meg például dramaturgiai hiba, hogy a hajnal 5:30-as kísérleti robbantást a mozi teljesen sötétbe teszi, holott ma is megtapasztalom, hogy július közepén olyankor már minimum pirkad, de inkább világos van, persze ez legyen a legkevesebb.

24. Mai egymondat egy recenzió elé: „Rosszkedvű időket élünk, idegesek, frusztráltak, és emiatt nemegyszer dühösek, sőt agresszívak vagyunk, már például pusztán azért, hogy nap mint nap biciklire ülök, az utakon találkozom a gyűlölködés valamilyen megnyilvánulásával”.

25. A Szabadság hídnál fölbukkan a Kisfaludy gőzös, épp egy hipermodern szállodahajó mellett halad el, megkapó látvány a régi és az új, ösztönösen nyúlok a telefon után, hogy fotózzak, posztoljak, aztán megáll a mozdulat, elhatározom, hogy most tényleg megélem a pillanatot.

26. Ja, hát az én számban is szaporodik az idegen anyag, megkaptam a második koronát – de az is lehet, hogy a harmadikat, gyorsuló idő, nem is lehet számba venni.

27. Szerkesztői kérésre megzenésíték egy esszét, átgyúrom novellává, a szerkesztő úr postafordultával visszaír, hogy ez mennyire remek anyag (tényleg jobb lett), benne van Petőfi vitéz vezére, dicső tábornoka, csak a véletlen hozza így, de nem sokkal később Petivel cseh sört iszunk a Bem moziban.

28. Az általuk megadott határidő után pár perccel megyek a megrendelést átvenni a fordítóirodába, keresik a dossziét a polcon, nem találják, utána-néznek a gépen, az adminisztrációt intéző munkatárs kétségbeesetten átlol-hol a szomszéd irodába, fojtott hangon szentségel, visszajön, és azt mondja, tíz perc múlva kész – elfelejtették, vagy nem tudom, de ettől megint az az érzésem támad, hogy lassan, de biztosan csúszunk szét mindannyian.

29. Másutt is elmondtam már: amikor a Föld megmentéséről beszélünk, valójában az irhánkat szeretnénk menteni, a bolygó túl fog élni bennünket, üstökösbecsapódás, jégkorszak stb. után az a pár ezer év, amelyet az ember itt töltött, csupán átmeneti kellemetlenség volt neki.

30. Az első megjelent novellámnak az a címe, hogy Az utolsó emberöltő, tizenhét éves voltam, amikor írtam, benne van az is, hogy divatosak lettek a skandináv tengerpartok, ma olvasom, hogy az emberek hamarosan oda fognak járni nyaralni, a Mediterráneumban már most pokoli a forróság, cudar dolog vátesznek lenni – a Honvéd viszont némi mázllival nyer az NB II. első fordulójában.

31. Nemrég olvastam egy interjút egy kutatóval, azt mondta, hogy az ember-ben még javarészt az állati gének dominálnak, elsősorban enni, menedéket szerezni és szaporodni akar, a hosszú távú túlélés szándéka legfőljebb vala-hol a távlatokban mutatkozik meg előtte, a carpe diem erősebb, márpedig amíg ez így van, addig a bolygó megmentéséről szóló üzenetek csupán hangzatos szép szavak maradnak, keserű hangulatban ér véget a július; egy fiatal írókolléga azt kérdezi, hogy vagyok, aztán kiderül, hogy ő is ugyanyi-lyen nyomott, nem tudjuk az okát, vagy nagon is.

Korsós Gergő

Egymondatok (augusztus)

Augusztus 1. Nappal Schiller, este Witcher, avagy: felnövés sikeresen elhalasztva.

Augusztus 2. „Amaz emberbarátnak bizonyul, de úgy, hogy éppenséggel nincs valami magas fogalma az emberről és az emberségről; emez oly nagyra tartja az emberséget, hogy emiatt abba a veszélybe kerül, hogy megveti az embereket. Amannak nem jut eszébe, hogy az ember másért is létezhet, mint hogy jól és elégedetten éljen; hogy csak azért kell gyökeret vernie, hogy törzsét a magasba növelessze. Emez nem gondolja meg, hogy az embernek mindenekelőtt jól kell élnie ahhoz, hogy egyaránt helyesen és nemesen gondolkodjék, s hogy gyökerek hiányában a törzsnek is vége.” Schiller: A naiv és a szentimentális költészetről. Na igen.

Augusztus 3. Ahogy megyek egyre lejjebb, úgy közelít a vers.

Augusztus 4. Vendégségben voltam Baka István özvegyénél, Baka Tünde néninél. Volt Irodalom, Élet, Bor, Vacsora. Valahogy így képzeltem kamaszkoromban a vendégségeket. Azt mondta, hogy Bakánál mindig a léleknél kezdődött a vers, amellé került az adekvát forma. Az öreg Baka még tudta!

Augusztus 5. Szeretem Cseh Tamást, de a nagy dózistól csehtamásfütytyi-izonyom lesz.

Augusztus 6. Teremőrködöm ma is, gályázom, lapátolom az időt. Egyébként elolvastam a Halászóembert. Olvassátok el ti is!

Augusztus 7. Bánatoskodhatunk, de talán jobb, ha belemegyünk az őszinte, szívből való katarzismegmentésre. Ha már úgylis meghalunk.

Augusztus 8. Hajnali négykor keltem, repülővel Budapest – Stuttgart, Stuttgart – Hamburg.

Augusztus 9. Elbicikliztem a régi hamburgi gimnáziumomhoz, meg a foci-pályára, ahol az edzések voltak.

Augusztus 10. Az egész bramfeldi, kertvárosi Hamburgban ott van a tizenöt éves énem. Fájdalmas dolog ez a nosztalgia.

Augusztus 11. Unokatesóm házasodik, skybar, gyönyörű kilátás a kikötőre. SOSE HALUNK MEG!

Augusztus 12. Fáj a fejem.

Augusztus 13. Az ember mennyire szereti a családját, és mégis, mennyire könnyen el tud szaródni a hangulat.

Augusztus 14. Nagynénéméknek Goethe rézkarc lóg a vendégszobában. Még van remény!

Augusztus 15. Anna húgommal kirándulunk a városban. Találunk egy Harry Potteres kávézót a speicherstadti csatornáknál. Ma minden úgy összeállt, mondja. És tényleg.

Augusztus 16. Elmentem a nagybácsimmal a Hamburger Kunsthalléba. Caspar David Friedrich, Picasso, Emil Nolde, na meg Averckamp, Van Dyck, Rubens és társai! Imádom a németalföldieket, nem mintha az olaszok rosszabbak volnának, és nem mintha a németalföldieknél ne lenne meg az egészséges titok, de mégis emberközelibb nekem.

Augusztus 17. Keleti tengeri melázások. Imádom látni a végtelent. Valószínűleg ez azért is van, mert mindig behatárolt a gyerekkori táj, a szekszárdi dombok, meg a Gemenci-erdő. Kedvem támad hajóra szállni, meghódítani a végtelent!

Augusztus 18. Ne politizálj, mert bajod lesz, mondta apám, majd leszálltunk a lübecki gyorsról.

Augusztus 19. Utolsó este indulás előtt, utálok búcsúzkodni, minden olyan szomorú. A szomszédban üvölt a funky, gazdag németek kieresztik, én csak arra gondolok, hogy holnap újra Budapest, szmog, taposómalom. De most mintha a város is búcsúztatna, legalábbis kedvem támad hinni ilyenekben.

Augusztus 20. Visszaút. Szürreális, Jim Jarmuschos családi taxizás hazafele. Rég ettem-láttam ilyen finomakat, és azt hiszem, sajna, egy jó ideig nem is fogok újra.

Augusztus 21. Sokallom a menzás pásztortarhonyás húshoz adott almapaprika árát.

Augusztus 22. Meghallgattam, a Partizános Pogátsa Zoltán vs. Ungváry Krisztián interjút. Tematizálta egyikük, hogy mindig a politikától várjuk a megváltást, alulról szerveződő közösségek nincsenek, ha állandóan felülről várjuk a szebb jövőt, és mindig a politikával foglalkozunk, mikor alkotunk, mikor szervezünk közösségeket, mikor próbálunk építeni valamit. Azt mondják, hogy alkotni csomó más úton könnyebb, mintha „szétnapipolitizálnánk” magunk.

Augusztus 23. Világító villanykörtéket tettem szegélyként a Word-ben az egymondatokhoz. Hátha elkap valami menő heuréka pillanatot.

Augusztus 24. Elolvastam Sipos Balázs „A polgárság mint autonóm kontrasztársadalom (ellenkultúra); Néhány megjegyzés a késő Kádár-kor irodalmának közösségiesüléséről” című tanulmányát. Revelatív erővel tudott rám hatni, hogy egy magát radikális baloldalinak tartó ember forradalmibbnak gondolja a kor polgári irodalmát az akkori hivatalos marxista kultúrával és filozófiával szemben.

Augusztus 25. Látom, ahogy idősebb költő ismerőseim milyen szomorúan tudnak bandukolni a világban. Nagyon félek, hogy velem is ez lesz.

Augusztus 26. Hallgassátok meg Billy Joeltől a Viennát. Megnyugtató szépséggel mesél arról, hogy a felnőtté válás mégse olyan sürgős.

Augusztus 27. Összevettem egy kulcsáristával. Nem tudom megérteni, hogy gondolják, hogy nem létezik szerző, a szöveg írja magát. Ezzel nem azt mondom, hogy előre tudni fogom, mi lesz a hatvanhetedik soromban, DE: legkésőbb a szerkesztésben nem árt, ha tudom, ez és ez miért is marad ott. Pont a Sipos tanulmány írja, hogy a kulcsáristák bálványai teljesen tudatosan írtak, a nyelvromlást üldöző nyomozókként dolgoztak. Hogy írhatja így magát a szöveg, hogy lehetne a Szerző halott, ha a posztmodern írásmód ilyen erős tudatosságot követel?

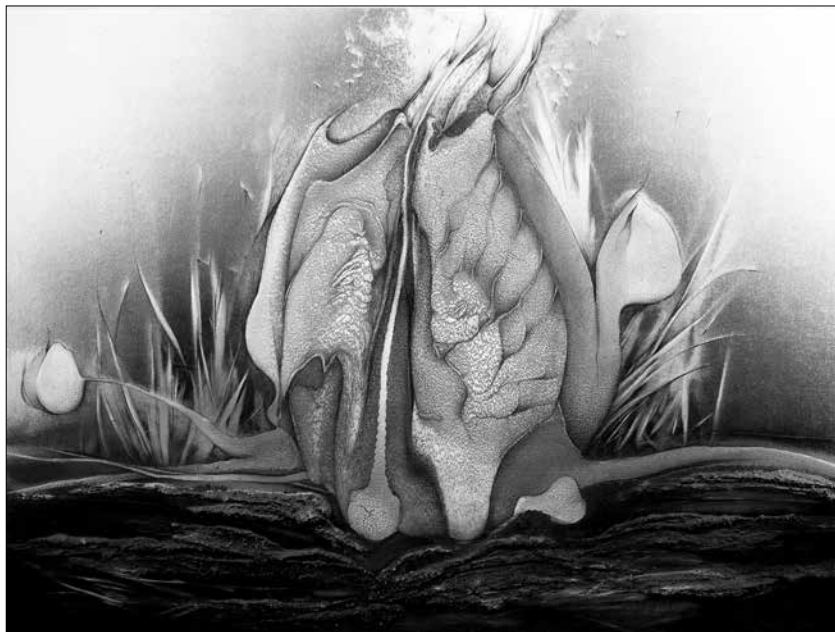
Augusztus 28. Félbehagyott verseim felkeltettek álmomból. Kést szorítottak a torkomhoz, megeskettek, fejezzem be őket.

Augusztus 29. Vida Kamilla hív, kérdezi, hogy mit csinállok, élet témájú idézeteket kéne nézegessek, mondom, hátha jön valami, nehogy beégessem itt magam az Egymondatokkal. Hát írjam őt bele, mondja. Tessék, beleírtalak, látod.

Augusztus 30. Csodálatos a Tonio Kröger. Ahogy végül a háborgó Életet választja az esztétista sterilitás helyett.

Augusztus 31. Ha nem írom meg a kötetem, más nem is fogja megírni helyettem... de már üvölt a Vangelis, Locker Dáviddal közös mottónk eszembe jut: MEGCSINÁLJUK!!!

LUDVIG ZOLTÁN: Mag

András László

Hajnalban

Hajnalban friss szél ébresztett és a végtelen tenger.
Este verekedni indultunk, a bor parázslott ereinkben.
Elszakadtam a többiektől, részegen bolyongtam, nem mérve léptem,
mígnem a mámor végképp legyőzött.
Most sós harmatban fürdik az arcom és hunyorogva nézek a fénybe.

Reggel

Nem kell az egész
életnek értelmet
adni ma, csak
ennek a napnak.

Délután

Jöjjenek a képzelt barátok,
és távozzanak is el
a simogathatatlan,
ölelhetetlen,
kocinthatatlan
délutánba, hogy az
alkonyatot már olyan
egyedül kezdjem,
ahogyan majd az éjszakát
fogom eltölteni.

Fáradtság

Nem napok, évek múve ez. Hosszú éveken át nem éreztem semmit. S most, amit éveken át érezni elmulasztottam, egyszerre akarnám pótolni. Nem lehet. Összeroppan a híd, ha valamennyi szekér, amely áthaladt itt valaha, egyazon pillanatban megjelenik rajta.

Éjszaka

Amikor már túljutottál életed közepén, és eléggé megerősödtél ahhoz, hogy szembenézz azzal, ami mindent megváltoztatott, rájössz, hogy nem minden változott meg akkor, csupán te. Egy derűs nap után lefekszel, jóleső fáradtsággal elalszol, és érzed, ahogy lassan közelegnek a rémek, amik elől egész életedben menekültél, de most nem. Most megállsz életed sötétjében, a halk ruhasuhogásban, lassan fordulsz körbe, érzed csak, hogy közelegnek, de még nem mernek előlépni, hogy arcukat mutassák.

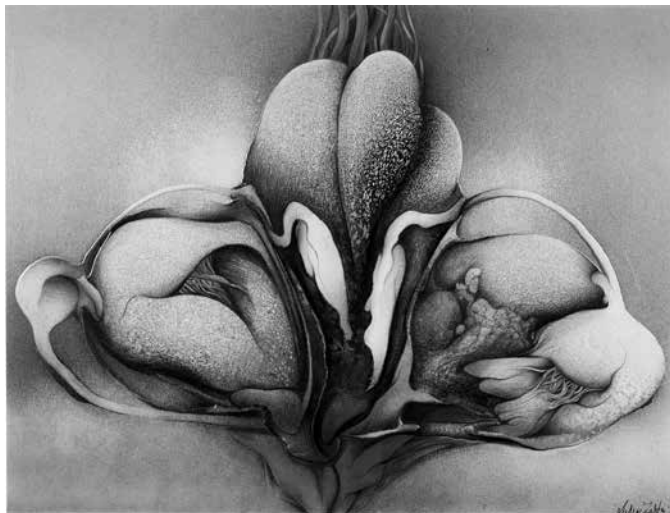
Éjjel

Felriadsz. A képek, miket az elme maga elé vetít nem feltétlenül fenyegetőek, de gyorsan váltakoznak. Nem te szemléled őket, ők mutatkoznak meg előtted és ragadnak magukkal úgy, hogy többé nem alszol el, mert attól tartasz, hogyha mégis, nem ébredsz fel többé.

Délelőtt

Most, hogy túlélted ezt az éjszakát, kibírtad az örvénylő sötétet, a sápadt alakokat szobádban, hangjukat fejedben, nevetséges ötletnek tűnik most meghalni, délelőtt.

LUDVIG ZOLTÁN: Virág

Kovács Boglárka

felvonás

Egy ideje már csak a bőrömben belül kapok levegőt.
Az íriszen túl laknak az emlékek.
A színpadon nem nehéz elhinni, hogy mind normálisak vagyunk.

ma

kifolyt belőlem tizenkilenc év.
Én meg csak hagytam, folyjon, ha
már elkezdett olvadni a gleccser.

Reggel egy őz ébresztett.
Az őz szelíd, és
én nem akarok őz lenni.

dögszag

Próbafulke volt az éjszaka,
egymásba nyúltak kabátujjaink.
Bosszút pumpáló szívedet
a medvék majd megeszik.
Hozzád hasonlóan ők is
emberáldozatokat gyűjtenek.

Szeretet ez is.

...

Benézek a testembe, és
csak bántást és rontást látok.
Elkezdtem a kemót.
Ez az első kezelés.

negyed élet

Kívül egyensúly
Belül szabadesés

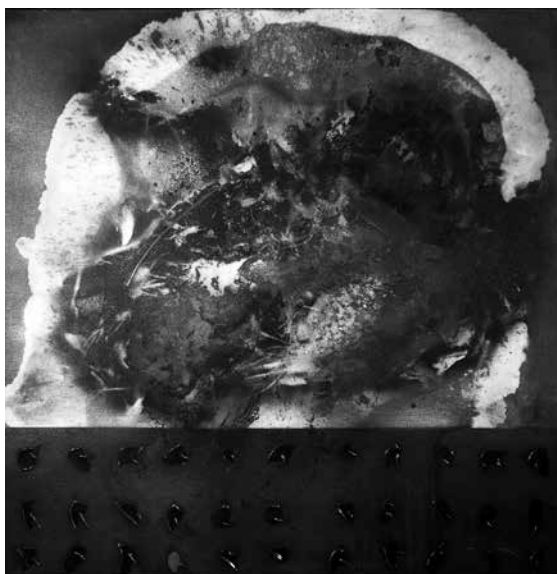
Kívül virágos
Belül rátapos

Kívül iszapos meder
Belül habzó folyamok

Kívül fogalmam sincs
Belül csak érzem

Kívül jó lesz
Belül rég rossz

LUDVIG ZOLTÁN: Titok

Horváth László Imre

Rossebb (regényrészlet)

Tizennegyedik fejezet

Buda

I.

A következő napok csendes berendezkedéssel teltek. A harcoló egységeket a Rózsadombra irányították. Továbbra is a 13. német páncéloshadosztályhoz beosztva foglaltak el körleteket, immár a budai peremvonalban.

Január tizenkilencedikén vörös zászló lobogott a magyar parlamenten. Bíró és Kis János kimentek megnézni. Újrakezdődő körútjaik rutinállomása lett a Duna-part, ahová a németek páncéltörőket és folyamőrséget állítottak. Az oroszok a túlsó parton szintúgy, csak sokszor annyi löveggel, azonkívül mesterlövészekkel, erre abból lehetett következtetni, hogy aki ezentúl kilépett a Duna-partra, Pestről lelőtték. Éjjelente egy ideig mindig a rakpart romos házainak emeleteiről kémlelték a folyót, de onnan nem jöhetett támadás, a jégzajlás minden mozgást lehetetlenné tett.

A Margit-sziget Pest felőli oldalát orosz tüzésérg lötte, északi részén partra szállt a gyalogságuk. Erre a németek is tettek át csapatokat, a kis területért véres harcok kezdődtek. Ezzel nekik nem volt dolguk, magyarok nem vettek részt benne.

A hadosztály leharcolt egységei állásokat vettek fel a Rózsadomb részein, Szemlőhegyen, Pasaréten. Variházy ezredes az újbudai Hadik laktanyában sorozta a helyi polgárokat. A hadtáp és egyéb dekkoló csapatrészek tagjaiból Szabados nevű százados létrehozott egy kétszázötven főből álló Szabados-harccsoport nevű csapatot. Még az egyetemistákból is voltak vagy kétszázan, a Vérhalomnál helyezték el őket, Waffen-SS-katonák közé. A Vérhalom tér a Rózsadomb tetején feküdt, onnan be lehetett látni az egész környéket, ádáz harcok indultak érte.

Január huszadikán hajnalban kakastollas csendőrezredes jelent meg a Margit körúti hadosztály-parancsnokságon. Bíró tárgyalta vele. Elpanaszolta, hogy a környéken ruszin katonák szervezik az oroszokhoz való átállást. Civil ruhás oroszok szivárognak be és harcolnak a vonal mögött.

– Fegyelmezzék meg a katonákat – mondta. – Vagy maguk is meszesgödörbe kerülnek.

Bíró erre nem válaszolt semmit. Megköszönte a látogatást. A katonák a csendőröket is utálták, rendfenntartás címén mindenbe beleszóltak, szökevényeket akasztottak, és általában a nyilasok összes disznóságában is segédkeztek. Meszesgödörbe, dörmögte Kis János, hová máshová.

Egy óra múlva kedvesebb látogató is érkezett, tízéves kislány valahonnan a környékről. Az éhező civilek, mióta ide települt a törzs, és tudták, hogy gulyáságú is működik, csapatostul jöttek ételt kunyerálni. Olykor szegyetelenül, olykor meghatóan. Bíró a német összekötő tisztől egy fekete komiszkenyeret kapott ajándékba, annak maradékát adta oda egy nappal előtte a kislánynak. Ezért cserébe hozott egy tojást, igazi tojást, az egyetlen tyúkjuk tojta. Honnan volt tyúkjuk a Rózsadomb valamelyik kertjében, rejtély maradt. A két katona nézett egymásra. Aztán Bíró visszaadta a tojást, egyétek meg csak ti. A kislány szabadkozott, de aztán ment vele boldogan. Ők megint csokoládét és konyakot reggeliztek, mint valami hosszú nagypolgári ebéd végén. Ezt ették meg lóhúsos babgulyást már egy hónapja, állandó hasmenésük volt, de még nem vérhas. Bíró viszont, mióta átjöttek Budára, köhögni kezdett, és a köhögése csak egyre romlott.

Az orosz tűzéréség Pest eleste után szünetet tartott, aztán megint komolyan rákezdett. Két napon keresztül folyamatosan lőtte a budai katlant, a repülőekkel, aknavetőkkel együtt tűzvihart csinált a szűk két és fél kerületnyi helyen. A két nap bombázás és tűzvész nyomán romhalmazzá vált a Margit körút és környéke. Több ezer civil pusztult el, házak tűntek el nyomtalanul. Az egyik nagy házat a Mechwart liget környékén szétrobbantotta a telitalálat, mert a németek egy lőszerszállító teherautójukat oda parkolták le. A ház maga és minden lakója eltűnt a hatalmas robbanásban. A teherautó először a hadosztály parancsnokságán próbálkozott, Bíró tájékozva küldte el még a környékről is. A következő sarkon a civilek, úgy látszik, már nem voltak ilyen erélyesek.

A Margit körút és környékének pincéiben Bíró becslése szerint háromezer magyar katona dekkolt. Sok sebesült is volt köztük, aztán meg irodisták, hadtáposok, mindenféle műszaki és híradós egység. Még mindig reménykedtek benne, hogy valahogyan elkerülhetik az orosz fogságot. A harcot megtagadták, de fegyvereik voltak, így a németek inkább nem törődtek velük, nélkülük vívták a saját harcukat a katlan peremén.

Budán a harcnak másféle tere és jellege volt, mint a pesti bérházak rengetegében. Itt meredek utcákon zömmel kertes villák, vagy villaszerű társasházak váltakoztak. Ezeket a németek erődítették, az oroszoknak sorban el kellett foglalniuk őket. A gyalogságukat szakaszonként vethették be, páncélosaikat szinte alig. Egyedül a köd segítette őket néha, annak leple

alatt tudtak nagyobb túlerőt képezni, komolyabb rohamokhoz elegendő katonát összpontosítani. Külön zajlottak a leszámolások egy-egy szakaszok vagy három-négy szakaszból álló századok között. A két fél már jól ismerte egymást, addigra végleg kialakultak a szabályok.

A németek festunghak, erődnek hívták Budapestet. Budán ennek volt is értelme. Védőseregük ötezer sebesültjét ápolták, akiket a Várnegyed és a gellérthegyi Citadella, a két valódi erőd alatt kialakított pincekórházakban helyeztek el. Erre a két helyre vonultak vissza, hogy megvédik mindenáron. Repülőn kaptak utánpótlást, a Várhegy tövében lévő Vérmezőre vitorlázó-repülőket szálltak le, ami korábban az urak lovaspólópályája volt. A gépek nagy része elpusztult, az oroszok hamarosan belőtték a mezőt, a havas fűre zuhant repülőket összetört teste azonban kincseket rejtett, ha életveszélyes volt is értük kimenni. A környékről besorozott vagány budai kölykök merészkedtek ki a ládákért, sokan meghaltak közülük.

Ejtőernyőn is érkezett még valami utánpótlás éjjelente, mindenki élelmet keresett a vastartályokban. Dobtak is le kétszersültet és konzerveket, valaki lóhúst is talált bennük. Mindenki éhezett és fagyoskodott, a pincében élt, szúrós emberszag honolt mindenütt, és átható, édeskés hullaszag. Nem lehetett ellene tenni semmit, az apatikus katonák és civilek nem álltak neki a fagyott földet feltörve hullákat temetni, legfeljebb kitették őket halmokban egy-egy ház elé a szabad ég alá megfagyni.

Január huszonkettedikén az oroszok szabályosan kezdte el ostromolni a budai katlant. Bíró térképen mutogatta Kis Jánosnak a napi helyzetet. Lassan kiismerték magukat a festunghakban, holott egyikük sem fordult meg valami sokszor korábban a székesfővárosban.

A katlan északi határa a Rózsadomb, onnan dél felé haladva a peremen a Pasarét és a Városmajor. Azzal szemben a János kórház nagy épülettömbje már az oroszoké. Ezeket a körzeteket védték a tizedik magyar hadosztály katonái a németek alá beosztva.

Tovább dél felé a Németvölgyi út, ami felvitt a Sashegyre, onnan azután a nagy Farkasréti temető, végül a katlan alsó határa egészen a Dunáig egy hosszú vasúti töltés, azt a németek olyan jól megerősítették, hogy egy egész orosz tengerészgyalogos ezred vérzett el, amit folyamatosan heteken át rohamra parancsoltak ellene.

A katlan magva a Gellért-hegy, tetején a Citadella erődje, amit száz éve azért építettek az osztrákok, hogy ha akarják, onnan kényelmesen ágyúhassák a lázadó Pestet. Most is németek tartották. Mellette a magyar királyi vár tömbje, és az alatta húzódó alagútrendszer, ami egészen levezetett az Alagútig, ahol a parancsnokság székelt.

Bíró még Pesten egy üzletből szerzett ötven turistatérképet a városról. Szétosztogatta a csapatoknak, még a német összekötők is kértek belőle.

– Mire végeznek, semmi sem marad a városból – csóválta a fejét egyre gyakrabban a főhadnagy.

– Inkább azzal törődjön, magából mi marad – mondta Kis János. – Ha ugyan marad valami.

Bíró bólogatott, ők sem voltak már túl jó bőrben. Azért minden éjjel körbejárták a katlannak azokat a részeit, ahol a saját embereik harcoltak.

Kúsztak, másztak a Rózsadombon, az ország leggazdagabb embereinek villái között, aknatűzben, világítórakéták és a város tüzének fényénél. A Margit körút környékén lévő óvóhelyeket is mindig bejárták, a dekkoló katonákkal is beszélgettek, azok még mindig a németek kitörését várták, arra készültek, hogy egységben állnak át az oroszokhoz, így nevezték a megadást. Vadász Ödön is a Margit körút egyik házában talált fedezéket maradék néhány emberével, akik túléltek az eddigi harcokat, nem tettek ki egy szakasznál többet. Ágyúit rég elpusztultak, Budára egyet sem tudott átvontatni.

Bíró igyekezett a dekkolók lelkére beszélni, ha nem állítanak ki valamennyi erőt a harcra, a németek nem sokáig lesznek ilyen elnézőek, amúgy sincs semmi vesztenivalójuk, sarokba szorított farkasok, harapnak, amit érnek. Sosem sajnálták a magyar katonát, ezt ők is tudták. Önkénteseket toboroztak az irodisták, a tüzerek, rádiósok közül. Az ágyúkhöz lőszer amúgy sem volt már. Billnitzer Ernő rohamlövegei a Vízivárosban tanyáztak, a Tabánba vonult viszonylag védett helyre a hadosztály néhány megmaradt ütege, utánpótlást ők se kaptak. Szabados Bíró segítségével összeszedett kétszáz embert, azokkal harcolt a Marczibányi tér környékén, a Rózsadomb tövében.

Mikor egyik éjjel Kis János és Bíró arrafelé jártak, mellettük ért telitalálat egy házat, ami rögtön össze is dőlt. A szerencsétől a főhadnagy vérszemet kapott. Napok óta győzködte Kis Jánost, jobb térképek kellene, a Hűvösvölgyi úton felfelé nem is sokat kellene a senki földjén előre menni, az Olasz fasorban a Térképészeti Intézetből elhozhatnának pontosabb Budapest-térképeket.

Kis János, ha tudta, kerülte a kockázatot, és az ötletben akadt bőven. Az Olasz fasor ott kezdődött, ahol a Városmajor véget ért. De ahol az véget ért, farkasszemet nézett a János kórház tömbjével. Különösen eldurvultak a harcok, Vannay nyilasai ott ásták be magukat, és ott harcoltak is. Oroszul kiírták egy táblára: „Itt a Vannay-csoport véd és nincs pardon”, ezután a felek egyike sem ejtett foglyokat. Éjjel-nappal folyt a lövöldözés. A nyilasok és a németek nagyobb támadásokat is visszavertek, sőt ellentámadásokat is indítottak.

Azért sötétedés után mégis elindultak ketten. Kis János újra éjjeli őrzáraton találta magát a senki földjén, ezúttal a város kertes házai között. Fától fáig kúsztak, ha kellett, bokrok alján. Gyakran röppent világítórakéta az égre, olyankor csak lapultak mozdulatlanul.

Úgy látszott, az orosz védelem is szellős. Elérték a Térképészeti Intézetet, a kerítésén bemásztak a kertbe. Nem mozdult semmi, szerencséjük volt, az épületet nem használták támpontnak az oroszok. Félig össze is dőlt, üzlethelyiségének üveges bejárata szilánkokban. Ennek Kis János nemigen örült, mégis viszonylag csendesen jutottak be, alig roppant a talpuk alatt néhányszor a törött üveg. Bíró kutatni kezdett a ládák és polcok között, arra legalább volt esze, hogy a zseblámpáját ne használja. Otthonosan mozgott az üzletben, hamarosan végzett, felmarkolt vagy harminc, kisebb füzetű hajtogatott térképet, vászonzsákjába tömte, hátára kötötte, indulhattak is. Visszafelé menet észrevették őket, a János kórház tömbjéből lőttek rájuk, fejük mellett a falon kopogott a sorozat, rohanni kellett. Mire a Széna tér környékére értek, már az egész környéket aknázták miattuk. Ezt ismerték már, az oroszok szárnyas aknát használtak, zuhanáskor a bomba szárnya kerepelt, sivített, el lehetett ugrani előle. Nekik sikerült is legalább nyolcszor, mire rendes fedezékbe értek.

Kis János nem szólt semmit, de látszott rajta, hogy ingerült. Dűhe a nap-pali alvás alatt sem párologott el, másnap is csak morgott, ha Bíró hozzászólt. Várta az éjszakát a főhadnagy újabb remekbe szabott terveivel. Somogyországot már rég elfoglalta az orosz, Fehéréknek biztonságban kell lenniük. Somogysámszon körül csak nem durvultak el úgy a harcok, hogy baj történt volna. Edit biztosan feltalálta magát a megszállókkal szemben, ugyan nem beszélték át előre, mégis bízott benne. Már Bíró is észrevette, nagyobb ívben kerüli el a hóban heverő besült bombákat, tüzérségi lövedékeket. Hirtelen féltetni kezdte a fiatal életét. Igaza volt, négy hónapos gyereke várja otthon. A térképekért azért elment a hülyéje.

Engesztelésül Bíró meglepte az őrmestert. Aznap postanap volt, mivel kétnaponként mentek az Alagútba a postáért, a hadsereg főhadiszállására. Most a tegnapi kalandért cserébe ragaszkodott hozzá, hogy az őrmestert is felengedjék vele az irodákhoz.

Ebben se volt sok köszönet. A Krisztina felől mentek be az Alagútba, a Duna-partot már folyamatosan lőtte az orosz tüzérség, a mesterlövészek is lesben álltak, aki oda kilépett, halál fia volt. De a Krisztinánál is szét volt bombázva az Alagút bejárata, épphogy fel tudtak kúszni a törmelékhalmon, aztán becsúszni, mint valami épphogy feltárt barlang bejáratán.

Bent aztán a vasalt ajtón túl egy másik világ nyílt meg. Irodahelyiségek,

egymásba nyíló bútorozott szobák süppedő, míg rá nem léptek, tiszta szőnyegekkel. Titkárságok, valódi kávé, teasütemény, pohár francia pezsgő várta őket. A hangulat erősen hasonlított a bolondokházára, másfelől magukat érezték bolondnak, egy másik világ állatainak. Míg a felszínen a hideg pokol tombolt, itt villanyvilágításban, mosolygó udvariasan, nagy vidámságban éltek. Persze tett vidámsággal, a rettegés egytől egyig ült minden bentlakó arcán, valami rejtett, bőr alatti hullámzó vicsor, főleg ahogy a felszínről lejött két frontkatonát látták.

Kis János és Bíró is büdösek voltak, mocskosak, a ruhájuk néhol kormos, sok helyütt barnállott a rászáradt vértől, mivel többször is segédkeztek összedőlt házakból sebesülteket kihúzni. Ettől még fotelbe ültették le Kis Jánost, elfogadta a titkárnők kínálását, abból is mindent. Riadt tekintettel sűröttek körülötte, és kérdezték.

– Az eszükben biztosan más járt – mondta Kis János, mikor már az acélajtón kívül, az Alagút aszfaltján sétáltak a kijárat felé.

– Mit gondol, mi járt? – kérdezte a főhadnagy.

– Hogy ilyenek lesznek-e az oroszok – mondta Kis János. – Mint ez a bűzlő, rongyos, öreg őrmester, ez a bajszos paraszt.

– Pedig azok nem ilyenek lesznek – mondta Bíró komoran. Aztán elnevette magát. Az ő idegeik se voltak igazán rendben.

– Nem volt szívem megmondani nekik. Meg nem is illett volna.

A térképeknek nagy hasznát vették. Bíró szétszította a vidéki katonák között mindet, még a németeknek is jutott.

Aznap az ellenség a Vérhalomnál nagy támadást indított, az egyetemi zászlóalj elpusztult az utolsó emberig. A németek néhány órán belül ellentámadást indítottak, bevetették maradék páncélosaikat, visszazerezték a teret, és meg is tartották. Ha az kiesik, költözhetett volna mindenki a környékről. Így is elesett a Széphalmi út, a Rózsadomb északi pereme, az orosz tüzéség már onnan és az óbudai téglagyárból tüzelt. Másnap megint támadott a gyalogság is, különösen a Városmajort, Vannay csapatát. Mind több lángszórót használtak, városi harchoz kiváló fegyvert, egész lakásokat töltött meg tűzzel, elevenen elégette a benne lévő katonákat. A hatos zászlóalj a Városmajor szomszédságában küzdött, nehezen tartotta meg az állásait.

Budát két orosz hadseregcsoport is támadta. Nyugatról a hegyekből a Harmadik Ukrán Front, amelyik korábban lerohanta a Dunántúlt. Ennek főleg a gyalogsága harcolt, páncélosokat a villák és kertés házak közt értelmetlen volt bevetni. Pestről az eddig is a várost ostromló Második Ukrán Front tüzésége, aknavetői, repülői lötték a katlant, különös macacssággal a Várat, holott tudhatták, a védők a hegy barlangjába húzódtak, ahol nem

érik el őket. Buda már hetek óta égett, folyamatosan robbanások hangoztak.

A pesti oldalról a folyami figyelők éjjelente vonatfütyöt, civil mozgást, az élet visszatértét jelentették. Többször hallottak puskaropogást is, az oroszok tisztogatásának hangját, ahogy egy-egy rejtőzködő német fészket megtaláltak és felszámoltak.

Bíró február elejére kezdett komolyan megbetegedni. Láz rázta és folyton köhögött, ami az éjszakai körsétákon kellemetlenné vált. Gyengének mindketten gyengék voltak, a lóhúsból készült babgulyás a többi katonánál hiánybetegségeket okozott.

– Mint a skorbutos tengerészek – mondogatta Bíró torz mosollyal, Kis János ráhagyta.

A hadosztály a véget tervezte. A csendőrök zászlóalja január utolsó éjjelén, mikor a vonalba vezényelték őket, egyszerűen átállt az oroszokhoz.

– Úgy látszik, a kakastollas vitézek mégsem akarnak meghalni a hazáért – csóválta a fejét Bíró. Eszébe jutott az ezredes, aki egy hete meszesgödörrel fenyegette őket. Azóta Szibéria felé tarthat. A tizedik hadosztály katonáinak zöme a Margit körút környékén lapult fedezékben, parancsnoki törzsek tucatjai, öreg, kiszolgált tisztekkel, akik a nagy háborúban vezettek utoljára csapatokat, fázós csontjaikkal statisztáltak a Kárpátoktól a ferences zárdáig az új háborúhoz, a nagy visszavonuláshoz. Kis János hiába kereste köztük Lőke fajtáját, még Bíróban is, aki ugyan megvetette a nyilasokat. Lőkével már hónapok óta nyilasokra vadásztak volna. Mikor a várost bekerítették, Ludányi is megszökött Nyugatra a nyilasokkal, beszámolóik szerint magával vitte Magda Pált is, aki mégse halt meg hősként a gödöllői erdőben.

Mióta Bíró beteg lett, több időt töltöttek Kis Jánossal a dekkungban, csak háromnaponta járták körbe az állásokat. Ők is a pincében és környékén tengették végtelenbe nyúló holtidejüket, szegényes ételen, olvasztott hólén élve, rettegő, mocskos, éhező civilek között.

Ezekben a napokban rég halott ismerősök bukkantak fel Kis János előtt. Fásultan túrta a vádjait, és legtöbbször nem érzett semmi különbséget közte és a kísértetek között, a valóság se kínált semmilyen mentő könnyebbséget. Ült és várta a napok múlását, visszatalálva az előző háború keményebb ütközeteibe, holott sohasem voltak ennyire szűkösen ellátva, mégis semmi máshoz nem hasonlított az állandó ágyúzás közepette éhezve lapulni, várni és várni, tetvek és állatias bűz között, maradék józan eszével tartalékolni mindent, ami menthető, a cselekvés hamarosan eljövendő, bizonytalannal hagymázás ünnepére. Az ölés, sebesülés vagy meghalás nyílt színterére való kilépés idejére, ahol majd mint bazári bábu fog fel-le pattogni,

hogy később csak homályos emlékenként vagy úgy se tudja fejében őrizni a rohamot, a csatában eltöltött idő szilánkjait.

Ezekből a napokból is hetek lettek. Tompán várakozott az egész város, holott a katlan szélén tombolt a harc, az ágyúzásban, a pontosan leejtett repülőbombák találataitól, az éhezés okozta gyengeség és betegségek miatt naponta ezernél több ember halt meg.

A gémberegettségből akkor ébresztette fel magát Kis János, mikor Bíró, nagyjából összeszedve magát, parancsot adott az indulásra. Utoljára végigvonszolták magukat a szokásos éjjeli sétán az ostromgyűrűbe zárt Budán.

Először a folyóparti posztokhoz mentek. Bírónak jelentettek az őrszemek, jegyzetelt, aztán indultak tovább, fel a Rózsadomb lejtőjén, romos kapualjakon, olykor bombatölcséreken, hátsó kerteken át kúszva. Itt nem volt földalatti pincerendszer, ami Pesten segítette a haladást egyik pontból a másikig. Araszoltak előre a felszínen, mint gigantikus, hamuval fedett ókori romvárosban, amire az égből még folyamatosan tovább hullt a tűzeső, a Vérhalomtól a Marczibányi téren át a Pasarétig, a katlan héjának észak-nyugati karéját bejárva. A harci állásokban sorban jelentettek. A létszám jócskán leapadt, aki vállalta az elsővonalbeli szolgálatot, vagy odaosztották, maradt is a helyén, mert nem volt hova hátramenni. A macska-egér harc kevésbé működött, az oroszok is érezték, hogy az ostrom végnapjai közelednek, ádázul támadták a villák és más épületek támpontjaiból álló roskadozó védvonalat.

II.

Az mégis kitartott, egész február második hetéig. Akkor a németek a két fellegrábra vonták vissza minden csapatukat. A magyaroknak megparancsolták, ürítsék ki a Margit körutat. Harcképes egységeik gyülekezzenek a Várban, minden egyéb menjen át a Gellért-hegy túloldalára, az ottani impozáns Gellért Szállóba. A vonat megmaradt kocsijait és maradék csapataikat osszák el a Körtérre vezető úton egészen a Lenke térig, mintegy két kilométeren.

A hadosztálynak csak egy része ment át a Gellért-hegy túloldalára. Akik mentek, a romos utakon éjjelente a kocsikkal hatalmas veszteségeket szenvedtek. Kis János és Bíró elkerülték a pusztulást, az első pillanattól látták, a költözködés megint csak megtizedeli a hadosztályt. Holott a főhadnagy vitte a hírt, beszélt az összes alegységgel, kijelölte a célokat. Sokakat a Hadik laktanyába küldött, Variházyhoz. A Gellért Szálló a fürdővel együtt hiába hatalmas, a megmaradt több ezer embernek mégis szűk volt önmagában.

A katonák nagy része nem vállalta a további háborút, egyszerűen maradtak a helyükön. Bólogattak a főhadnagy által hozott parancsra, láthatóan megkönnyebbülve. Egyetlen százados volt csak, aki nyíltan kimondta cigarettázás közben, már erre várnak két hete. Az egész társaság átáll, ha a németek végre eltakarodnak a környékről. Most visszavonulnak, de aztán úgyis ki fognak törni, mint a veszett állatok. Minek velük pusztulni? A Margit körúton maradt majd kétezer katona néhány nap múlva zárt egységben megadta magát az oroszoknak.

Addigra Kis János és Bíró a Gellértben voltak.

A szállodában igen vegyes társaság képviseltette magát. Sok német tiszt már bujkált a sajátjaik elől, főleg a magyar csapatokhoz helyezett összekötők. Bírótól magyar egyenruháért könyörögtek, vagy hogy legalább a magyarokkal együtt adhassák meg magukat. Több nyilas is megjelent, civilben vagy honvédegyenruhában, mert Szálasi kormánya egyenruhával és katonai ranggal látta el a pártszolgálókat. Pénzt és ékszereket kínáltak, ha befogadja őket egy-egy törzstiszti stáb, és velük vonulhatnak hadifogságba. Mivel erre kevesen voltak hajlandóak, csaknem lövöldözés tört ki. A katonák fel voltak szerelve kézfegyverekkel, a nyilasok még nem szokták meg, hogy múltóban a pütkösi halálkarneváljuk, többé nem élet és halál urai a géppisztolyaikkal, mint az utóbbi három hónapban.

A termálmedencék alatti pincerendszerben tolongott több ezer ember. Az elkeseredettebbek a szálló szobáiban húzódtak meg, ennek természetesen megvolt a kockázata, hisz mint minden épületet, a Gellértet is folyamatosan lőtte az orosz tüzérség.

A németek feladták a katlan déli peremét, a lágymányosi vasúti töltést, amit az oroszok az utóbbi hónap alatt véres áldozatok árán se tudtak bevenni. Kis János és az egyre betegebb Bíró két éjszakán át nézték, ahogy a németek ezrével vonultak át az utcákon, mentek fel a Gellért-hegyre, maradék fegyvereikkel és ellátmányukkal a hegy barlangjaiban alakítva ki fészkeket, vagy a tetőn lévő Citadella erődjének helyőrségét feltöltve. Az oroszok néhány nap múlva végképp áttörték a külső vonalat, elesett a Sashegy és a Rózsadomb is. A front a Vár és Gellérthegy közvetlen környékére húzódtott vissza.

Bíró februárban már folyamatosan lázas volt. Még elintézte, hogy a hadosztály lisztkészletének egy részét, amit eddig őrizgettek és a költözés során véletlenül mégis előkerült, a közeli Hadik laktanyában a sütőrészleg katonái süssék fel kenyérnek és osszák szét. Kis János négy kilós tömböt szerzett maguknak, még utoljára kenyérrel laktak jól. De Bíró már ez sem segített. Alig bírta enni, holott az őrmester a legfinomabb borba és konyakba mártogatta neki, amit a szálló feltört raktárából kaptak.

– Úgy látszik a pokol likőrboltra épült – mosolygott a főhadnagy, és csipegette a friss kenyeret, amelyet két hónapja nem láttak. A legtöbb katonának olyan volt, mint az üdvözülés. Azt mondogatták, így már jöhet a fogság. Jöllakunk, és jöhet Szibéria.

Arra azonban még napokig kellett várni. Hiába törték át a vonalat délen az oroszok, nem siettek. A Gellértben hamarosan újra éheztek. Így még inkább várták az akkor már csak három utcányira lévő ellenséget. Mit móríkálják magukat eddig? Akkor már az volt a mondás, ha megjönnek, és fogságba esünk, legelőször is megetetnek minket. A szovjetek hangosbemondói hónapok óta áltatták ezzel a katonákat.

Bíró elrejtette a hadosztály naplóját a Gellért Szálló kazánházában, a szén alá. Két katona ásott Kis Jánossal. Mikor készen lett a gödör, a főhadnagy a láztól támolyogva beletette a vízhatlan vászonba csomagolt dossziékat, amiket az életénél is többre becsült, az egész ostrom minden viszontagságában pedánsan vezetett és mindentől óvott. Rálapátolták a földet és a szénkupacokat. Rajtuk és néhány beavatott tisztén kívül senki sem tudta, hogy ott vannak, észrevenni nem lehetett. Ha később ki nem ássák, soha nem tudja senki, mi történt tizennégyezer somogyi, tolnai, baranyai katonával a város ostroma alatt.

Miután ez megvolt, Bíró elengedte, amit addig tartott. Az állapota válságosra fordult. Kis János a szálló egyik alagsori szobájában fektette le. Addig azt gondolták, tüdőgyulladás, a híradós század vezetője orvos volt civilben, az adta ki a diagnózist. Gyógyszer nem volt, semmi nem volt. Másnap a kerület főorvosa látogatott el a szállodába, könyörögni a katonáknak, segítsenek a hullák eltemetésében. A járvány küszöbön áll, ebből tífusz lesz, ami tömeghalált jelent. Kis János bevitte Bíró szobájába. A főhadnagy az ágyban fetrengett, delirált, bőrén halványlila foltok keletkeztek tegnap óta. Ez tífusz, mondta sápadtan az orvos. Nincs menekvés, zárják rá a szobát, és jelöljék meg. Az ajtóra vörös jelzést tettek, magára hagyták Bíró meghalni.

III.

Variházy Oszkár néhány óra múlva, kora délután jelent meg a Gellért Szállóban. Már ő volt a hadosztály rangidős tisztje. Összehívta az embereket, kihirdette, amit már mindenki tudott, hogy önkénteseket toboroz, akik hajlandók az oroszok mellett harcolni a németek ellen. A Vörös Hadsereg megígérte, aki velük harcol, annak nincs Szibéria, később a rangját is megőrizheti az alakuló új magyar hadseregben. Az igazi ellenség a német, hazánk megnyomorítója, meg a nyilas kutyaí. Ideje felszabadulni, de a harcban muszáj részt venni.

Több száz másik katonával együtt Kis János is jelentkezett.

A fegyvereiket megtarthatták. Meneteltek a Körtérig, aztán tovább a Lenke térre. Az oroszok nem lőttek rájuk, a németek egyelőre nem törődtek velük. A Lenke téren kétezres tömeg gyűlt össze, magyar katonák, zömmel a tizedik gyalogoshadosztályból. Akadtak olyanok is közülük, akiket hónapokkal azelőtt fogtak el, azok orosz vattakabátokat és géppisztolyokat kaptak. Akik frissen álltak át, saját fegyvereiket hozták. Kevésnek volt géppisztolya. Kézigránátot néhány ládával szétosztottak köztük, de az orosz fajtát nem ismerték. Kis János a fejét csóválta. Ő bőven hozott magával fegyvert a harcba, még Bíró gránátjait és tisztí pisztolyát is elrakta. A halottnak úgyse lesz szüksége rá. Ha túl is élné a tífuszt, aminek szinte semmi esélye nem volt, az oroszok már igen közel jártak a szállóhoz, úgyis elvonnák tőle a fogságban. Német ejtőernyők vörös selyemanyagát vágták csíkokra, karszalagnak és a sapkájukra, ami jelezte, ők az első magyar önkéntes ezred. Volt velük néhány orosz tiszt is a téren, sürgették a támadást. Jócskán kimerülhettek az emberanyagban, gondolta Kis János, ha minket vetnek be.

A Lenke tér a Gellért-hegy nyugati lábánál feküdt. Innen felfelé kapaszkodva csupa villákból álló, meredek utcák következtek, aztán nagy parkos rész és a hegy tetején a Citadella erődje.

Tíz kétszáz fős századra osztották őket. Az első század már indulhatott is felfelé. Kis János a harmadik századdal vágott neki a kaptatónak.

Jobb lett volna, ha megvárják a sötétedést, de erre úgy látszik, nem volt idő vagy szándék. Oroszok is részt vettek a rohamban, de őket hajtották előre. Az első utcákon baj nélkül jutottak fel, a villák német helyőrsége eleinte nem tudta mi történik, a sajátjaiknak hitte őket. Hamar eszméltek, feljebb a magyarok már gyilkos tüzet kaptak. Közben alulról, az oroszoktól sűrű aknatűz is hullott rájuk, a tüzérségüket nem értesítették, hogy velük harcolnak.

A Gellért-hegy oldalában is romok és gránáttölcsepek voltak mindenütt, lehetett fedezéket találni. Kis János azokon át araszolt előre. Harminc ember követte, rajta kívül tizennégyen érték meg a sötétedést. Akkor a század két támpontnak használt villát rohant meg a foghíjas német vonalban. Az oroszok már mindenhol lángszórót használtak, azzal gyorsabban haladtak.

Késő estére a kifüstölt házakat elhagyva már a Citadella alatti park fái alatt lapultak. Az utolsó két század ekkor ért fel, érintetlen létszámmal. Közvetlenül megrohanták az erődöt. Kis János kikerekedett szemmel nézte, ahogy rohannak felfelé a nyílt terepen, és fentről legéppuskázzák őket. Nagyrészt tüzérek voltak, fogalmuk sem volt a gyalogharcról.

A harmadik század éjjelre visszavonulhatott a környező házakba, a park elején csak őrséget hagytak. Hajnalra Kis János szakaszához is orosz hadtápos katonák érkeztek. Tartályban ivóvizet, főtt ételt, tömbökben fekete kenyeret hoztak. A főtt étel valami káposztás dögszagú keverék volt, a kenyér fűrészporízú. Azért megették. Kis János néhány emberével bejárta a környező házak romos emeleteit, takarókat szerzett. A hosszú éjszakán semmi sem melegített, az első vonalban tüzet nem mertek gyújtani, ahol megtették, rögtön belövést kaptak, a németeknek is volt még aknájuk, az oroszok se válogattak, lőttek mindenre.

Másnap megrohanták a Citadellát. Az első és az ötödik század maradéka ment az első hullámban. Kis János nézte, ahogy nyomulnak felfelé, behúzott nyakkal, szakaszonként a kaptatón. Ez vár mindjárt rá is. De a sorozat elmaradt. A németek az éjjel otthagyták az erődöt, a védelem legutolsó pontjáig, a Várig vonultak vissza. Csak a Citadella alagútjaiban kialakított kórházban maradtak emberek, de oda és a hegy barlangjaiba az oroszok nem engedték a magyarokat, maguk mentek előre a lángszóráikkal, hogy élve elégezzék a sebesült ellenséget.

Kis János százada levonult a hegyről, állást foglaltak a Németvölgyi úton. Délutánra berendezkedtek, az egyik bérház romos emeletéről szemlítették a Várhegy tövében elterülő Vérmezőt.

A mező tele volt összetört német vitorlázó-repülőgéppel. Az orosz tüzérség már hetekkel ezelőtt belötte, a hó befedte, kráteres holdbéli tájként meredt rájuk. A környéken lévő épületekbe is csapódtak repülőgépek. Ez volt az utolsó hely, ahol a németek még utánpótlást juttattak be.

A helyőrség kitörése aznap este nyolc órakor kezdődött. A föld is beleremegett, mert az orosz tüzérség tőlük nem messzire összpontosította a tüzet, a Széna térre és környékére, a támadás fő irányába, ahol negyvenezer német katona nyomult kifelé a katlanból.

A Németvölgyi útra is kanyarodtak leszakadó kontingenseik. Félelemtől és elszántságtól őrjöngő szakaszaik, századaik rohamoztak a budai hegyek irányába. Kis János századát a többi magyarral nem véletlenül helyezték az útjukba. A lefoglalt házakból az orosz gyalogsággal együtt lőtték a kitörő németeket. Azok elkeseredetten támadták a házakat, vagy igyekeztek tovább menekülni. Hosszú éjszaka volt, reggelre a környező utcában is százával heverték a német hullák, de a magyarok is súlyos veszteségeket szenvedtek.

Másnap a Várba rendelték őket. A Vérmező széléről indultak felfelé. Útközben látták a Széna téren emelkedő, a kitörésben részt vett németek hulláiból rakott halmokat.

A Várba gyűjtötte össze Variházy az önkéntes ezredet. Az épületekben rejtőző német és magyar védősereg nekik adta meg magát. Nem mintha ők nem az oroszoknak adták volna át az összes foglyot.

A németek hónapok óta hordták a sebesültjeiket a vár kazamatáiba, a barlangrendszer csordultig telt velük. Nem volt se víz, se áram, kötszerről, gyógyszeréről nem is beszélve. Tömött hullakamrákká váltak, ahol az ostrom végén tűz is pusztított. A hadifoglyok első feladata a magyar önkéntes ezred felügyeletével az összeégett tetemek kihordása volt. Lementek értük az infernális bűzbe, és onnan a fagyott, havas földre rakodták ki a testeket a Vár romokban heverő középkori épületeinek udvarára. Folyamatosan havazott, február tizenötödike is kemény faggal köszöntött rájuk. Kis Jánosék irányították a kirakodást, a megőrült német főorvos utasításait követve, eddig az vezette a pokoli kórházat.

Délután felhúzták a vörös hadi lobogót a Várra is. Variházy sorakoztatta az önkéntes ezredet, a vörös szovjet zászló mellé egy magyar zászlót is felvonhattak. A környező házakban találták, régi volt, rongyos és szakadt, de mégiscsak zászló. Hatszáz katona fizette meg az életével, a magyarok derekasan harcoltak az utóbbi napokban, az oroszok elismerték az áldozatukat. Estére visszamentek a Németvölgyi útra. A harmadik század szakaszait elosztották a környező házakba. A magyar katonák, ahol tudták, őrizték a civileket. A zászmányoló, nőket erőszakoló oroszokat jórészt a pusztá jelenlétükkel elijesztették, elég volt kézben tartaniuk a fegyverüket, a részeg szovjet lövészek inkább másik házba mentek tovább. Incidens nem történt, csak éppen kevés házat tudtak felügyelni. Fél utcát sem fedett le a század, és köztük is akadt olyan, aki zászmányolni akart. A másnap éjjel ugyanúgy zajlott, a következő nap délután kivonták őket.

A Húvösvölgyi úton meneteltek, fagyott hullák kupacai mellett, kifelé a hátrébb vont hadtápig. Ott gulyást kaptak, egy napra való ételmezt. Aztán megindították az egész ezredet Jászberény felé. Ott alakul az új magyar hadsereg, ahhoz fognak csatlakozni.

Még mielőtt a menet elindult, a katonákat lefegyverezték. Az oroszok elkülönítették azokat a századokat, akik a házakat őrizték. Kis János átadta a géppisztolyát, Bíró pisztolyát. Kézigránátja nem volt már, a két fegyverhez is csak egyetlen tár töltény. Alaposan átkutatták. Mikor a kését is elvették, már nem reménykedett semmiben.

Jászberénybe három nap alatt jutottak el, az utolsó kettőn éheztek. Az orosz kísérők egyre hajtották őket, a fagyban sokan kidőltek az út szélére. A két hónapos bekerítésben mindenki legyengült.

Kis János összeszedte az erejét. Tudta, hogy csak most kezdődik az egész. Jászberényben rögtön az állomásra mentek, felterelték őket a hadifogolyvonatokra. Indultak Oroszországba.

Molnár Illés

Kertben a lélek, fejben a felhő

Elnyújtottan ásít, lemegy a nap láza,
terrakotta falakon lefolynak a fények.
Macska játszik így a föl-földobott, kósza vakonddal,
ahogy napvilágra került a lappangó lárma sötétje.
A földek ünnepére hív ma a kertben a lélek, a fejben a felhő.

Mélyre dugott, meg-megvetett magok hajtják a friss rügyeket,
lappangó levelek nyilallnak, sós bennük a bánat,
s a keserű, kanalas hangok, lásd: javadra válnak.
Gyógyír, fakadó kirohanás a dudva talajból:
így nő egyre nagyobbra a kertben a lélek, a fejben a felhő.

Nézd, szunnyadó tócsafényben látszik az arcom,
lejtős az alkonyat, alacsony szögben esik be.
Várákoltatsz, mintha rajtam múlna bármi,
pedig csak bennem múlik, rajzik a mondat,
sárga virágorba szuszogja a kertben a lélek, a fejben a felhő.

Szátyár a szél: a fodrozott körvonalakat
széthordja közéről. Kéjes meteorológia,
szunnyadó nyelvi erő: esni fog, szavamra,
hullik az égbe a pára, csak a talaj marasztal,
süppedős perzsa szavanna a kertben a lélek, a fejben felhő.

Porban a reggel

Reggelre meglep a por,
finom rétegekben rakódik önmagára,
besüt a nap és beporoz a hajnal,
és bárhova nyúlok, csak port foghat kezem:

ott van a vízben, az almaecetben,
sűrűbb tőle a kávé,

és még ropogósabb lesz a pirítós,
mélysötét szürke lakik benne,

mégis fényesre, vakító fehérre csiszolja fogaimat,
így gyúlik a por, nézed, hogy visszanéz,
szemcsés tekintete sejteti, rád vár,
mintha tőled akarná az éltető lehetet,

kitölteni fénnel a sötét szemek
közötti űrt, két szemnyi fényre vár a por,
és mire itt az indulás ideje,
már porrá lesz benned az élet,

kint a napon megérted, mi a dolgod,
a kapun kívül a formák már elnyerik
önmaguk létét, mire útnak indulsz,
így lesz minden világos.

Saját sivatag

Homokórába kerültél: mind leperegnek
a szemcsék. Velük tartasz, követed őket.
Fent az üveg szűk torkolatából semmi
se hull már, itt ülsz egy terebélyes
saját sivatagban.

Nem homok és nem hőség teszi a pusztát,
enyésző horizontja az elmosódó
tájnak. A síkság peremén rojtosan
lógnak a szélei annak, amit hanyagul
önmagadnak nevezel.

Dűnék közt ásít egy barlang sötétje,
nézed lehunytt szemmel, amint a festett ábrák
a falon felizzanak, indulnak a táncba,
csak neked éneklük: minden lényegesre
megtanít cellád.

Nem maradsz egyedül, a kövek közt fejek
bukkannak fel időről időre. A mélyben,
nyaktól lefelé, szívtájon egybeér
a testük. Hallgatod, ahogy gyökeret versz,
a törzsbe növekszel.

Megköt a talaj körülöttünk, átjárja
a földet a tekergő hajszalerezet,
így, ha az órát valaki egykor felfele
fordítja újra, nem pereg már a homok
belőle sehová.

LUDVIG ZOLTÁN: Vizek, kő, fű és föld szava... (Pék Pál)

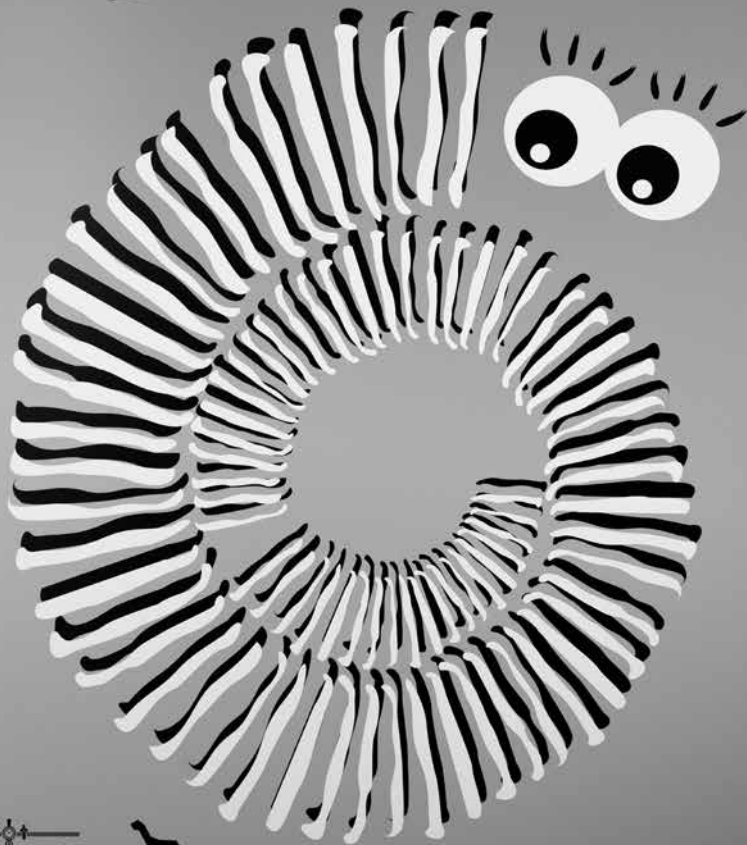

WYSTAWA

PALEONTOLOGICZNO-GEOLOGICZNA

WERNISAŻ: 7 CZERWCA 2023 (ŚRODA) GODZ. 11.00 WIEŻA FARNA W KROŚNIE, UL. PIŁSUDSKIEGO 5.

ORGANIZATORZY: MŁODZIEŻOWA RADA MUZEUM RZEMIOSŁA W KROŚNIE
KÓŁKO PALEONTOLOGICZNE 1 LO W KROŚNIE

MIROSLAW RYMAR

Hogy mindig tudja, hol kell lennie

A fickó annyira hevesen integet kifelé az autóból, hogy már csak ezért is biztos lehetek benne: nem nekem. Hirtelen egyetlen ismerősöm sem jut eszembe, aki ilyen heves integetésre egyáltalán képes volna. Nagyjából négy sáv van köztünk, én a járdán megyek, ő az ellenkező irányba indul a villamos-végállomásról, fehér, tíz-tizenöt éves kocsí, nem figyelem, csak az tűnik fel, hogy az ember is mintha fehérben volna, rövid ujjú ing (ami pedig az öltözködés szakértői szerint önmagában oximoron, ing nincs rövid ujjal), és talán szemüvege is van, fémkeretes, de ezt lehet, hogy már csak a képzeletem helyezi az orrára utólag. Na, igen, rajtam is van szemüveg, napszemüveg, de dioptriás, látnom kell, ki ő, ha ismerném, ennyiről, ennyiből biztosan felismerném. Tanácstalanul nézek felé, ez az egész csak pár másodperc, tudom, hogy nincs körülöttem senki, most léptem a járdára a füves területről, koradélutáni üresség a város peremén. Annyira a peremén vagyunk, hogy ha kicsit kijjebb mennék, leesnék. A fickó – így nevezem jobb híján, nem srác, de nem is öregember – integet, mosolyog, mint aki örül, hogy lát, mármint engem, gondolom, de ez lehetetlen, mert nem ismerem. Azt az érzést ismerem, amikor ösztönösen visszamosolygok, visszaintek valakinek, például a mozgólépcsőn, de a mögöttem állónak szólt az üdvözlés. Olyankor az ember nevetséges, és legszívesebben nem lenne ott, de hát, ott kell lenni, állnak előtte is, mögötte is, a gép viszi, nincs hova kilépni a jelenetből.

Szóval azóta nem intek vissza, hanem lebénulok, tanácstalanul forгатom a fejem, hogy vajon ki ismeri fel az integetőt. Most azonban semmi értelme forgolódni, csak én vagyok itt, és különben is, meg akarom nézni az arcát, hátha felismerem, hátha csak egy kicsit jobban kell hunyorítanom és máris meglesz. De nem. A második másodpercnél járunk, mindjárt elhajt, igyekszem nagyon megnézni, de még csak a kocsí sem ismerős. Miután eltűnik a város legszéle felé a négysávos úton, arra gondolok, most mindjárt kap valaki egy hívást, hogy miért nem integetett vissza, amaz pedig értetlenül visszakérdéz, és hamarosan kiderül, hogy nem ő volt, nem ő ballagott a város szélén a járdán, a legutolsó villamosmegálló magasságában, napszem-

üvegben, hátizsákkal, pólóban és farmerban, hanem valaki egészen más, aki én vagyok, voltam adott térben és időben, én, akiről nekik fogalmuk sincsen. Talán valamelyikük arra gondol, ki lehetett, aki ennyire hasonlít. Valakire. A másikra, akiről meg nekem nincs fogalmam.

De az is lehet, hogy nem beszélnek, csak az autós gondol bosszúsan az ismerősére, aki nem volt hajlandó visszaintegetni.

Azért, amikor eltűnik a kocsi, biztos, ami biztos, körülnézek, meggyőződésem róla, hogy teremtett lélek nincs körülöttem, sehol egy ember, akire rá lehetne integetni. Ez kicsit megnyugtat, hiszen éreztem, hogy rám néz, egészen direkt nézés volt, a pillanat tört része alatt áthidalta mind a négy sávot. Tehát sehol senki.

Megyek tovább, úgy teszek, mintha mi sem történt volna. Ránézek a telefonomra, mintha onnan várnám a választ az iménti jelenetre, de csak egy hirdetést kapok, hogy töltsen le a valamilyen naptár alkalmazást. „Hogy mindig tudja, hol kell lennie” – biztat a gép.

„Ez hülye” – mondom ki félhangosan és valami fájdalmas vigyorba merevedik a képem, az elején még nem fájdalmas, csak tíz perc múlva, amikor megérezem, hogy úgymaradtam. Először sértve érzem magam, mit gondolnak ezek, még azt sem tudom, hol kell lennem, aztán ráébredek a mondat filozófiai erejére. Mi az, hogy kell? A levés – mint a neve is mutatja – szükségszerű állapot, a valahol levés nem kevésbé, az embernek mégis csak lennie kell valahol, ugye, akárhol is. Tehát a térből kihasítja magának azt az emberformájú darabot, a mondatunk éppen erre utal. Hol is volna az az embrenyi úr, amelyet kell, kötelező, muszáj, feltétlenül szükséges kitöltenie?

A magam részéről egészen eddig úgy voltam ezzel, hogy ott kell ezt a helyet elfoglalnom, ahol éppen vagyok. (Még akkor is, amikor elkések, de ez másik történet.) Ez lehet az Életem Nagy Tévedése, gondoltam ekkor, és valahol itt tartottam, amikor érezni kezdtem a vigyor zsibbadását, már majdnem hazaértem, úgyhogy abbahagytam. A vigyorgást. A továbbiakat már a lakáskulcs keresgélése közben gondoltam.

Mi van, ha ma például nem ott kellett volna lennem, nem a város peremétől ötszáz méterre kellett volna gyalogolnom a felhőtlen ég alatt az álmosan néptelen lakótelepi utcán, hanem valahol egészen máshol? Mi van, ha valaki másnak kellett volna ott lennie, valakinek, aki felismeri az autóst és visszainteget neki? Sőt, mi van, ha az autósnak kellett volna máshol lennie, máshol fordulni egészen oldalra, szinte kihajolni a kocsiból, hogy az arca jól látható és felismerhető legyen, máshol kellett volna barátságosan mosolyognia és integetnie?

Sokáig nem jövök rá, mi a bajom ezzel a hirdetéssel. Nem az zavar, hogy töltsem le, állandóan erre szólítanak fel, ezt megszoktam. „Hogy mindig tudja hol kell lennie.” Van ebben valami mérhetetlenül bornírt. Aztán leülök, hogy megírjam, és írás közben jövök rá, hogy az a bajom, hogy nem a lényegre fókuszál. Mert nem az a kérdés, hogy hol, hanem az, hogy mikor. Hja, hát erről van szó, gondolom ekkor, enyhe megkönnyebbüléssel. Mindig az idő a kérdés.

LUDVIG ZOLTÁN: Etüd III.

Fa Ede

Vívódás-Sokk

(próza-vers-esszé hangon)

I.

két folyton folyvást hazudozó alak egymást igenelve-tagadva vonzva és taszítva halmoz egymásra megszámlálhatatlan – semmibe foszló – monológoknak tűnő párbeszédet / évtizedek (vagy évezredek) óta / egyik a saját mindennapi viszonyulásai felett fintorog: képzeletem – néha – együtt rohangál az inaszakadtáig gyorsuló mindenféle FEJLŐDÉSSSEL és ZŰRZAVAR-FORMÁKKAL / olykor csak azért, hogy kiröhöghessek, sajnáljak vagy csepülhessek mindent, AMI ÖNMAGÁN TŰL AKAR ROHANNI / de ez mindig gyötrő és szívszaggató – vagy majdnem jólesik / máskor meg szurkolni szeretnék valamelyik (egymást mardosó vagy gyilkoló) ellenfélnek, mert unom a meditáció erőltetett csendjét meg a gépricsajt és saját elmém dühös trükkjeit / de a legújabb GYILKOS-MAJOMKODÁS HÍREITŐL egy felhőkarcoló falára másznék fejfel lefelé /

a másik másképpen mondja a majdnem-hasonlót:

az egykor itt-ott és úgy-ahogy megvalósult „ERKÖLCSI VILÁGREND” végsőnek tűnő veszte fáj megint / sokat töprengtem mi fenét tegyek? / végül leírható és lefesthető igénlekbe vagy tiltakozásokba kapaszkodott az ÖNÁLTATÁSOM / de ez – sajnos - a világ kínján semmit sem segít...

a kávéház fala, amely máskor sztoikus merevséggel hallgatta véget nem érő filózásukat és bolondozásaikat – most a képek és a vakolat hullásával kísérve – bólintott rá az utolsó szavakra / megtehetette / segített neki egy eltévedt robbanó drón...

2. (MAGYAROK)

egy városi köztéren hatalmas bronz Ady áll, és megrökönyödve hallgatja egy régi hazafias versantológiákkal teletömött fejű dilettáns (kortévesztő és konzervatívnak tűnő) szenvelgését a nemzeti múlt nyavalyái felett / nem hisz a fémfülének – bár egy kicsit tetszik neki a szöveg:

- túl sokszor támadtunk „arccal reá térvén” / már ismerték a trükköt / és röhögve szúrtak-vágtak halomra az úzók
- az illúziók szekértáborába bújtunk, és tüzes nyilakként tört ránk a józan és gyilkos védtelenség / menekülhettünk tizedelt sereggel, hogy legyünk – saját hazánkban – „rongyos bujdosók”
- dühtől-bortól-vértől részeg őseink hadakoznak bennünk: ezer év óta tépjük-marjuk egymást - míg egy harmadik fél az ország szívét szabadon fölfalja / elbotolva a saját sorsunk rongyán:
- mi Hunyadi Lászlók vagyunk / minket orvul és szabálytalanul szoktak lenyakazni /
- mi aradi tizenhárom vagyunk / hősként bukunk el, de latorként büntetnek – igen: még egy becsületes golyót sem érdemlünk
- mi szidjuk magunkat és (néha) jól is esik az izzó büntudat / már-már kéjelgünk benne / s csak néha eszmélünk fel tenni valamit a semmibe-füstölgő önvádak és (ős)okaik ellen
- mi utcakölykök vagyunk szorongva vigyorgó suhanc hősök / ha kell egy szál kanóccal felgyújtjuk a tankot – s ha elszökdécselünk is a halál elől, akad majd áruló, aki fölakasztat / múltunkért ne volna büntetés a „holnap”?!:
- mi magunk választjuk meg a nekünk-hazudókat, majd megátkozunk - hasztalanul – talpalatnyi földünk eladóit /
- mi európaiabbak akarunk lenni nemcsak másoknál - még önmagunknál is – és annak tapsolunk, KI SZEBBEN SZÍNLEL ÉS NAGYOBBAT LÓDÍT...

A bronz Ady hús-vér korában szerette a magyar régmúlt egy-egy korszerűvé képezhető árnyát / de az ilyen kortévesztő siránkozást mindig unta és gyűlölte / egész húszmázsás valójával egy új fantomra figyelt, aki valamilyen mindentudó drónon röppent elé a közeljövőből:

„Europisztánban – nemrég – eszméiket és nemüket cserélgető otromba hitetlenek rontották az Allah teremtette gyönyörű világot / de fordult a kocka és a pénz-árvíz iránya – és jöttünk mi Allah gyermekei elárasztva a hitetlenek földjét / jórészt felrobbantottuk-elégettük-lenyakasztuk az istentelen semmiben sem hívók tömegét / és most – dicsőség minden igazhívónek – Europisztánban harminc és félmilliárd muzulmán imádja Allah mindent beragyogó fényét...”

Erre a Szobor Ady – aki ezeknél egy kicsit szebbre-jobbra várt / lefordult az üres úrbe meredt posztamensről...

Farkas László

Eltévedve

Óriás fák közt fészkelő homály
Bozótba bújó megannyi ösvény-csőkevény
A kereső itt utat nem talál
Vastag kérgekbe karcolódik
A maradék remény.
Az avarból holt erdő szaga
Letört ágak, mint megélt küzdelem.
A kilátástalanság maga
E hely, a mindentől félelem.
Napfény itt csak pontszerűn hatol,
S mint csalfa káprázat hívogat,
Hogy talán van út valahol,
Mi elviszi, ki itt ragadt.
De kevés a hit. Elmarad
Az oly hőn várt csoda.
S a sötétben végleg ott ragad
A holt erdő vándora.

Koszlott égen

Koszlott égen
Fakó nap szuszog
Tépett szélű felhőkből
Csomókat gyűr a szél.
Magasból alélt madár zuhan
Fák alatt huppanó tetem.
Nyúlt árnyakból
Ébred a sötét.

Kardos Ferenc

Meg kell

Meg kell írjam verseim,
hogy megírjanak engem.
Elszámoljanak sejtjeimmal,
s feltalálják
– az elakadt vérrögök mögött is –
reszkető lelkem.

Meg kell találnom késeim,
lehámozni a szavak, a tettek
húsáról az igazságokat,
hogy megtaláljam
az igazságosságot
a reményteleneknek.

Meg kell hallgatnom a csöndet.
Benne talán van mondanivaló.
Locsog a világ, benne én is,
locsog, empatikusan gyűlölve
s érzéketlen szeretve mindent, ami más,
és minden háborúban keresve a békét.

Pedig csak annyi volna:
elhagyni minden végét...

Ima

Arcom csak akkor van, ha adsz
ennem, innom, ha kell.
Mikor felöltöztetsz napba, vérbe, rongyba,
mikor milyen dolgogra,
mikor milyen tökéletességre,

nem tudhatod, hogy
teremtményed felismer-e.

Mos feléd fordulok, Feléd.
Bezártam minden ajtót, ablakot.
Nem hallom már a világ ígéreteit,
csak zsebre dugott kézzel,
félve s bízva állok ott.
Zsebre dugott öklömben,
szorítom, gyöngy és kacat.
Te döntesz: melyik marad.

Van csöndem

Van csöndem.
Lélegzését sem hallom.
Szavak közé nem fér,
ma értéktelen titok.
Kutjába zuhanok.

Van csöndem.
Atomrobbanásnál hangosabb.
De a néma dühök elnyelik.
Békéért békétlen
könyörgőknek hallhatatlan.
Hidrogéncsöppjei
szívem repeszti.

M. Kovács Ildikó

Kavics

– Van még egy bűnöm – suttogta az öreg a papnak. – Hetven éve hordozom magamban a haragot. Hetven éve perlekedek, veszekedek az Istennel. Minden vasárnap ott ültem a padban az oltárral szemben, de csak azért, hogy újra és újra elmondjam a haragomat. Hogy elmondjam, nincs bennem bocsánat.

Atyám, ne a feszületet tegyétek majd a kezembe, hanem a kavicsomat. Ezt akarom magammal vinni, nem a szelíd Jézust. Ha oda állok majd az Úr elé, meg akarom mutatni neki a kavicsomat. El akarom neki mondani, hogy akkor vettem fel az udvarról, amikor ránk zúdult a horda.

Azok, akik addig sunyin, lehajtott fejjel beszéltek hozzánk, a nagy sereg oltalmában ránk törtek. Meggyalázták a kicsi húgomat! Nem tudom megbocsátani a sikolyát, anyám zokogását, apám tehetetlen védekezését, halálát, mert védte az övéit.

Nem tudom megbocsátani, hogy menekültem, csak ezt a kavicsot markoltam fel az udvarról, ezt hordozom hetven éve már.

Ezt tegyétek a koporsómba, mert meg akarom mutatni az Úrnak. Meg akarom, kérdezni, hogy miért? Miért hagyta ezt a gyalázatot? Nagy a bűnöm atyám, – pihegte halkán az öreg. – Vétkezek hetven éve, mert nincs a szívemben bocsánat.

A pap némán imádkozott, mondta az elmenők útra bocsátó szavait. Megkente a szent olajjal a hidegülő kezeket, lábakat, keresztet vetett, és letérdelve súgta: Osztozunk meg, öreg barátom! Vidd a kavicsodat, én őrzöm a haragodat.

Látomás

A sötét lepelbe burkolt alak igyekezett a környezetébe beolvadni, bár ez a déli napsütésben nem sok sikerrel járt. Óvatosan lépkedett, kerülgette az utca szemétét.

A régen zajos, tarka falu most csendes volt, szürke és elhagyatott.

Itt volt a pénteki ima ideje, a közösség az iskola udvarán gyülekezett, hogy eleget tegyen a felszólításnak: „ha elhangzik a hívás a pénteki imára, akkor siessetek Allah megemlékezésére.”

A falu népe elfogadta az új törvényt: áttért ősei hitéről, az igazhitűekére.

Az ő behódolása a csador volt, lázadása a péntek déli templomlátogatás.

A fekete alak elérte a templom nyitva álló kapuját. Óvatosan nézett körül, mielőtt belépett.

Odabenn félhomály és csend fogadta.

Amikor megbizonyosodott arról, hogy tényleg egyedül van, levette magáról a csador fekete szövetét.

A halvány derengésben is jól látható volt a kifosztott szentély, és a feszület helye.

A jövevény odaképzelte eredeti helyére a korpuszt, és halkán mondani kezdte a Miatyánkot.

Csak egy pillanatra bicsaklott meg a hangja, amikor meghallotta az érkezők lépteit.

Nem nézett hátra, tudta mi következik.

Könnyes szemét a falra vizionált, meggyötört testű, szelíd arcú férfira emelte, és azt suttogta: *bocsáss meg nekik, Atyám, nem tudják, hogy mit cselekszenek.*

A szantálfa illatú lélek

Van egy világ a felhők alatt.

Egy világ, ahol az anyák színtelen, fájdalomízű vért izzadva adnak életet az apró, tejszagú, meztelen emberpalántáknak, akik addig ordítanak, míg az anyjuk a mellükre nem vonja őket. Akkor átfolyik beléjük minden: érzések, eszmék, gondolatörvények, talán még őseik minden rezdülése is, életutak és halálok, és tej.

Anyatej. Hófehér, mint a felhők, amelyek alatt a világ pihen.

Hogy mivé cseperednek aztán az égből facsart nedűvel táplált emberek, azt nem tudhatjuk előre. Nincs az a jósnő, boszorkány vagy Isten-utánczat, se pap vagy kártyavető, aki ezt meg tudná jövendölni. Gyilkos lesz-e, vagy maga a pápa? Vegyészmérnök vagy utcaseprő? Vagy egy újabb Petőfi, kinek szavai úgy táplálják az Alföldön cseperedőket, hogy azoknak minden sejtje a hazafiságot ordítja majd tovább? Orvos lesz, vagy az a fejébe fekete csuklyát húzó, rosszarcú férfi, aki most, ott a sikátor hűgyszagú szűkében egy porral bélelt csomagot ad át a reszkető kezű lánynak?

A por, fehér. Mint a felhők, amelyek alatt a világ pihen.

Ebben a világban nehéz jónak lenni. Itt nem működik a „ha megdobnak kővel, dobd vissza kenyérrel”, mert addig dobálnak, míg a koponyádból lecsorgó vér a halálotat nem rajzolja fel a forró, délibábtól remegő aszfaltra. Ebben a világban nehéz jónak lenni, mert a jókat úgy tapossák el, mint ahogy a még tudatlan gyerekek tapossák el az előttük rohangáló bodobács-hadakat. A bodobácsok nem tettek semmi kivetnivalót, nem öltek, nem raboltak, nem beszéltek ki senkit a háta mögött, nem politizáltak, ezáltal nem álltak sem a bal-, sem a

jobboldalon, szimplán csak léteztek, a maguk egyszerűségében és jóságában, mégis eltaposták őket. Megbűnhődtek a semmiért. Így járnak a jó emberek is, tiszta lelkük nem kell a világnak.

A lelkük, hófehér. Mint a felhők, amelyek alatt a világ pihen.

Ha van benned rossz, több esélyed van. Ha ki tudod iktatni magadból azt a örök idők óta létező, magától értetődő és megismételhetetlen Isteni jóságot, ami egykor a szülőszoba falai között még olyan

könnyen és egyértelműen érzékelhető volt, sőt, nem is érzékelhető, inkább tapintható, akkor van esélyed. Ha tudsz úgy a másik ember szemébe hazudni, aki ott áll veled szemben, és elvileg még szereted is a magad módján, hogy a szemed sem rebben, hogy a hangod sem remeg meg még egy tizedmásodpercre sem és a szíved ritmusa is ugyanaz marad, ugyanaz a lassú, lüktető tadam-tadam, akkor van esélyed. Ha nem zavar az, hogy az eredendően hófehér lelkedden egyre több és több, mindenféle furcsa alakú fekete folt kezd éktelenkedni, ha eszedbe sem jut, hogy ezeket a fekete pacákat, amelyek mind egy-

egy embertársadnak okozott fájdalom lenyomatai, meg kellene próbálnod valahogy kimosni, akkor van esélyed. Pedig van mosópor. Fehér. Olyan, mint a felhők, amelyek alatt a világ pihen.

Ebben a világban megszámlálhatatlan dolog történik meg egyetlen másodperc leforgása alatt. Valaki éppen megszületik, más meg életében először ugrik sziklát, vérében száguld az adrenalin, egy nagymama mesét olvas az ölében szuszogó unokájának, a másik a szívéhez kap a kertjében álldogáló öreg diófa árnyékában, egy keselyű önfeledten lakmározik az apró, fekete gyermektestből, egy kutya lobogó füllel kergeti a szomszéd macskáját, miközben a fűszálak kövér harmatcseppeket ringatva várják a Napot, valaki éppen fellép a Mount Everest csúcsára, más meg kevergeti a rántott levest, a fecskék kukacot hordanak az eresz alá. Egy gyermek maga elé vesz egy fekete palatáblát, és krétával rajzol rá mindenféle ákombákot.

A kréta, fehér. Mint a felhők, amelyek alatt a világ pihen.

Ebben a világban mindenkinek eljön egyszer az utolsó napja, és akkor már késő lesz. Késő lesz keresgélni a fehér mosóport, meg a tiszta táblát, amire még rajzolhattunk volna bármilyen csodát. Késő lesz keresni azt a valaha olyan magától értetődő, megismételhetetlen Isteni jószágot, ami a szülőszoba falai közt, anyánk színtelen, de fájdalomzagú izzadságcseppei között még olyan valóságos volt. Késő lesz megtanulni nem hazudni rezzenéstelen arccal és nem rátaposni a bodobácsokra. Mert amikor eljön az utolsó napunk ebben a világban, itt, a fehér felhők alatt, akkor lesz egy olyan másodperc, amelyben a sok minden más mellett az történik majd, hogy kileheljük a lelkünket.

Az pedig elkezd szállni, felfelé, a hófehér felhők fölé, amelyek alatt ez a világ pihen.

Az egyetlen, amire még esélyünk lesz, az az, hogy a felhők puhaságában, az illatukban – ami lehet, hogy rózsa, vagy szantálfa, de az is előfordulhat, hogy vattacukor – megfűroszthatjuk magunkat. Vagyis, a maradványunkat, a testünkben kivetkezett lényünket. Belebucskázhatunk a fodros báránfelhőkbe, úszkálhatunk a habjaikban, egészen addig, mígnem azok a fekete foltok, amik a felhők alatti világban kerültek ránk, elhalványulnak. Aztán majd kiderül, hogy a kimosott, rózsa, szantálfa vagy vattacukor illatú, de halványan még foltokkal tarkított lelkünk otthonra lephet-e... a felhők feletti világban.

LUDVIG ZOLTÁN: Vizek, kő, fű és föld szava... (Pék Pál)

Varga Zoltán

Helytelen

A szellők helyet foglalnak
Mint metrón az emberek
A fák zavarodottan várnak
Mint a sorban a vásárlók

A legelő lágyan elterül
Mint délután a szunyókálók
És befogadók az árkok
Mint a nagyon messzelátók

A cselekvés harmat bája
Mint olyan lényegtelen
A Leszületés után
Az élet keres.

Meddig a zöld

A sötét zöld
Gödröket mélyít,
A lövész zöld
Alagutakat épít.

Egyikbe se
Illik bele a magtár.
És a gyomor
Keserű a hadtáp.

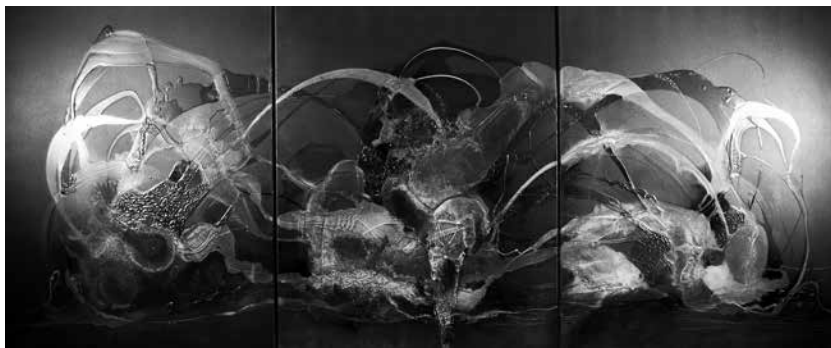
A halvány zöld
Lenne a vak töltény,
A szelídebb
Seb és elme öltés.

És a fű zöld
A nyugalom titok.
De nem lehet,
Mert fűre lépni tilos.

Feljebb

Feljebb emel az eső,
és megmutatja magában,
hogy nem létezik olyan széles ernyő,
aminek a hiánya miatt
beinvitálna egy ismeretlen
a duzzadó, latyakos szántó széléről.
Kenyér alapanyag cirógatja
mindkét térdkalácsom.
Nem emeltetem nyomaim beljebb
így is, úgy is az oldalává válok.

LUDVIG ZOLTÁN: Piemonte

Riersch Zoltán

Értek mindent, amit nem értek

(korunk krisztusnélküli stációi)

Opus I.

Bennem már csend van. Hétköznapiakat él a vasárnap. Hiába látom belül fényei villanását, hallgat az éjszaka zúzmarás hangja.

Opus II.

Fázok. Mások is fáznak. Értek mindent, amit nem értek. Ébrednek, de minek, gyűrött az arcom, belsőm gyolcsa.

Opus III.

Idejét multa időm, foltos nadrágként százfelé szakadok, ezerfelé foszlok. Hiába a királyság, kolduskirályként trónom nyikorgó hokedli.

Opus IV.

Mondják, az élet már csak ilyen: Idejut, ki „ideér”, ki ráér, s ki nem, egy foltos röntgenkép a múltból.

Opus V.

A hallomás nem ismeri Istent. Az értékeimnek vallott percek tömegsírban. Gondolataiból még él, ki él. Légző gyökereibe kapaszkodva kúszik felfelé a gödörből, a lassan pulzáló élet peremén.

Opus VI.

Némán sír a Jelenések Könyve. Minek a csak szöveg, békétlen hangokból pucér szavak halmaza? Múltbéli bölcsességem, vajon gazdagságom? Lángokból mentett, számíterek árnyékában, máglyára szánt könyvekből vackot vetettem a fals tudat sötét körének sötét sarkában.

Opus VII.

A büszke „más”, a hamis „máz” álarcként vagy valóságként százszor százszínű pírral az arcán zsong, dobong, dülöngve prédikál igaznak vélt hazug – „ál”- t. Üvölt, őrjöng ki mámorától alig áll szakadt, rojtos farmerban, lyukas cipőben a talpán.

Opus VIII.

Kiokosodottak agítájká harminc ezüstön vett harminc IQ-s társaikat. A lehúzott redőjú tudat mindennapos alkony. Háttérben győzikes kultúrzenére pantomimtáncot lejtenek a huszonegyedik századi görögtestű hősök: műpiától részeg kopasz fának támaszkodó tar - ok. Pillantásuk torz, tükör, benne a lényeg, csupaszcombú – csupaszelvű tetkós, emo - s lányok, hit nélkül, erényben ledéren jósolják a szebb jövőt.

Opus IX.

Megátalkodott. Szolgálja az Urat. „Én is vagyok olyan...!” Amolyan sátáni kultúrfolyam. Hogyan?

Opus X.

Megőrjíti a becsvágy? Mégsem tesz boldogtalanná? Hallgat. Elcsitul a félelem. Lép előre. Egyet. Hátra kettőt, - hátha... Ha kell Istenért kiáltva...

Opus XI.

Könnyű bortól mámoros, csoda. Készen néhány pohár új csodára. A boros poharat fogva üvegből kavicsra táncolva, siralomfalból kihásított kövön ülve hitet és hitelességet modorkodva...

Opus XII.

Azt mondják, minden perc, gondolat, ha érted, néha érdem, de legtöbbször száz s ezer halál. Torz-tükör korkép parabola. Ne gondolkodj, minek, - koma; szaladj fejjel a falnak: ha holt is a folt, a zsákra akkor is rátalál... Nem nyílik a virág, hiába hiányzik az orgona illata, a sűrű ködben sétálva fehér csontokat láttam a téli kertben; ezer éve s talán még száz, egykor volt tengerpart, korpusztalan temető. Ma néhány bokor, cserje, s az ágakon a jégvirág, jégmadárdalos téli zúzvara... Nem hiánya túlélésnek a megsemmisülés.

Opus XIII.

Pereg a film. Fogyóban a könyv lapjai. Szakadék szélén fekszem. Szakadék szélén ébrednek. Az eleje összefügg a végével. Alma? Kígyó? Benne van a nem szabad leltárában. Mit számít holmi praktika, kései bűntudat, az „én nem így akartam”: rég ellenkező irányba megy az eleje és a vége. Majd, azt teszed? Hiába, nem láttál a hamis fényű hamis naptól, elfutottál, önmagad elől – önmagadtól!

Opus XIV.

Volt. Kezdetekben. Nem kellett. Alámerült az isteni kék óceánban. Szirének ölelték. Delfinek hátán utazott. A hullámok kivetették. Kellott. Sátánnak hála. Sátáni hála. Békétlen időkben együtt lakik a harag a haragosokkal. Hiábavaló a kiteljesedés és forrása. A Tízparancsolat tízszer tízféle metamorfózisa. Százfélé törtek a Kőtáblák: Nylonba tekert bazaltkövekbe vésett üdvözet a sosem vallott hit hitvallóinak! Könnyen fogalmazott könnyű törvények: sötét világ sötét játékaifejezetlenül... Madárfütty... trilla... robaj, dörrenés... Éjszakai sötét, villám hasít át az égen... Fény, fény, fény mindenütt... Szélborzolta gondolataim a százarcú felhők fölé emeli a teremtői szájából süvöltő szél... Isten-harag? Isten-ítélet? Apokalipszis? Eljövétel! Uram! Én meg akartam változtatni a világot! Köszönöm, hogy szóltál: önmagammal kell kezdenem...

Bilkei Irén

A pécsi professzor és a keszthelyi fotográfus

Adatok Pál Nándor fényképész munkásságához

„Nagyságos Uram! Mély tisztelettel bátor vagyok értesíteni, hogy a Nagyságod által megrendelt tájfelvételek munkában vannak. [...] A felvételeket egy héten belül küldöm, addig is türelmes várakozását kérem, és maradtam hódolatteljes tisztelettel, Pál fényképész” – ezeket a sorokat Pál Nándor fotográfus írta Keszthelyről 1929. július 1-én Pécsre Holub József jogtörténész professzornak, aki éppen Zala megye középkori történetéről írt könyvének utolsó simításait végezte.

Zala vármegye közgyűlése 1909. szeptember 19-én bízta meg Holub József budapesti tanárt és nemzeti múzeumi gyakornokot a vármegye monográfiájának megírásával. Az elkövetkező háborús és politikai változásokkal terhes évek azonban nem kedveztek a tudományos kutatásoknak. Holub közben 1923-ig a Magyar Nemzeti Múzeum kézirattárának őre volt, 1920 és 1923 között diplomatikát tanított a budapesti egyetem bölcsészeti karán. 1923-ban került Pécsre, ahol először a bölcsészettudományi, majd az állam- és jogtudományi karon tanított 1952-ig. (Lásd: I. kép.)

Holub József „Zala megye monográfiája” címmel készülő művéről csak az 1920-as évek elejétől lehetett érdemi híreket hallani. A vármegye tudomásul vette a munka határidejének jelentős meghosszabbodását, miután Holub évről évre beterjesz-

HOLUB JÓZSEF történész, egyetemi tanár portréja. Olajfestmény reprodukciója (MNL ZVL)

tett beszámolóiból látta a szerző előrehaladását. Holub végül 1928. október 5-én jelentette a vármegyei Monográfia Bizottságnak, hogy a mű nyomdakész állapotba került, egyúttal javaslatot tett a kivitelezés módjára, a terjedelemre és a nyomdára. A nyomdai munkálatokra a pécsi Egyetemi Nyomda adott árajánlatot 1000 példányra. A könyv hat darab térképmellékletét Gergely Endre rajzolta, a légi felvételeket pedig a Szegedi Tudományegyetem Földrajzi Intézete készítette. (Gergely Endre Holubhoz intézett leveléből azt is tudjuk, hogy Hóman Bálint kultuszminiszter szintén elolvasta a „Zala megye története” kéziratát.) A monográfiához a fényképfelvételek nagy részét Pál Nándor keszthelyi fényképész készítette.

A történelmi kutatások a fotókat is történeti forrásoknak tekintik. A fényképek a kutatás tárgyát képező helyszín, közösség számára nélkülözhetetlenek, mert fontos adatokkal szolgálhatnak a települések, az ott élő családok, a közelet, valamint a politikai viszonyok, a kulturális élet, az anyagi kultúra stb. vizsgálatához. Jelen írás egy Keszthely két világháború közötti történetének megismeréséhez néhány adattal hozzájáruló fotós munkáira szeretné felhívni a figyelmet, aki nem mellesleg részese volt a magyar középkorkutatás egyik mindmáig alap-

vető munkájának számító könyv létrejöttének.

A Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltárának Fotótára (MNL ZVL Fotótár) ma 26 üvegnegatívet és 62 pozitív papírképet őriz Pál Nándornak a Zala megye történetéhez készített felvételeiből. A közel 100 éves üvegnegatívek és a papírképek is nagyon jó minőségűek. Az anyag azonban több szempontból sem teljes; nem mindegyik felvétel került bele a könyvbe, illetve a kiadvány nem minden képnek vannak meg az eredeti pozitív vagy negatív felvételei. A megjelent monográfiának 35 önálló fotómelléklete van. Noha ezeken nem tűntették fel sem az őrzési helyet, sem a fotós nevét, más forrásokból tudjuk, hogy a képek legnagyobb részét – a tájfelvételeket és az oklevél-reprodukciókat is – Pál Nándor készítette. A fotográfus a bevezetőben idézett levélrészlet szerint 1929 júliusában arról értesítette Holub Józsefet, hogy a tájfelvételeket folyamatosan készíti az időjárási viszonyoktól függően. A fotók Zala olyan fontos településeiről készültek, amelyeknek szerepük volt a megye középkori történetében: Kehida (lásd: 2. kép), Kapornak, Csabrendek, Zalaszántó, Tapolca és Felső Mándpuszta.

A mai történész utódok is csodálattal adóznak Holub József hatalmas anyaggyűjtése előtt. A könyv

Kehida látképe. Pál Nándor felvétele, 1929 (MNL ZVL Fotótár)

előszavában ő maga írta meg, hogy számtalan levéltárban átnézett körülbelül 100 ezer oklevelet, amiből mintegy 6 ezer volt zalai vonatkozású. Az átnézett archívumok között többségben voltak a családi levéltárak, továbbá gyűjtött anyagot a bécsi levéltárak magyar gyűjteményeiben, a konventek és káptalanok hiteleshelyi levéltáraiban, valamint az országos közgyűjtemények középkori anyagában. A zalai vonatkozású oklevelek nagy része a Zalában hajdan jelentős Gersei Pethő család levéltárából származik; ezek az oklevelek akkor kerültek a Festetics család birtokába, amikor azok megvették Keszthelyt a Pethóktól. A Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára őrzi – a történész sok más

jegyzete között – azt a három kéziratos füzetet is, amelyben Holub József Keszthelyen, a Festetics hercegi levéltárban készített regesztái (oklevélkivonatai) olvashatók. Pál Nándor ezek alapján készíthette a felvételeket a hercegi levéltárban a kijelölt oklevelekről. (Lásd: 3. kép.)

Az oklevél-reprodukciók egy részét Holub biztosan tanítási célokra is használta egyetemi, paleográfiai és diplomatika óráin. Az egyik jól olvasható oklevél képének hátlapjára maga jegyezte fel, hogy „ha megvan a lemez, ebből rendelék majd másolatot egyetemi célokra írástörténeti gyakorlatokhoz”.

A professzor és a fotográfus néhány egymásnak írt, fennmaradt leveléből arra lehet következtetni,

SZAPOLYAI GYÖRGY oklevele Sárosdi Gotthárd szántói szolgabíróhoz, 1524. Pál Nándor reprodukciója (MNL ZVL Fotótár)

hogy a valószínűleg nagyon elfoglalt Holub időnként elfelejtette a negatívokat visszaküldeni Pálnak, vagy éppen a tartozása kiegyenlítéséről feledkezett meg.

A fényképész 1929 áprilisában például levelezőlapon kérte vissza Holubtól a mintegy két éve készített negatívokat. Ugyanebben az évben egy másik levélben szó esik Pál Nándor 13 felvételéről, melyekért összesen 82 pengőt számlázott ki Holubnak.

Pál Nándor a Holub monográfiába rendelt képei mellett más történelmi tárgyú reprodukciókat is készített: ő fotózta le például a Zalaegerszeget a 19. század derekán megörökítő olajfestményt, a város egyik első ábrázolását, melynek eredetije azóta elkallódott, legalábbis mindeddig nem került elő (GM).

A továbbiakban a rendelkezésre álló adatok alapján ismerkedjünk meg Pál Nándor fotográfus életútjával és műveivel. A pécsi izraelita felekezet születési anyakönyvének bejegyzése szerint Pollák Nándor néven, 1891. március 3-án, Pécsaranyos településen született a Baranya megyei Hiricsről származó házaspár, Pollák Herman kereskedő és Neuwirth Jozefa fiaként. A születési anyakönyv utólagos bejegyzéséből ismert, hogy családi nevét 1911-ben változtatta meg – belügyminiszteri engedéllyel – „Pál”-ra.

A névváltoztatásnak feltehetően az lehetett az oka, hogy a korabeli országos sajtó (például a Pesti Hírlap 1910. december 17-ei száma) hírei alapján Budapesten egy ugyancsak Pollák Nándor nevű fiatal fényképész nagy port felverő lopási ügybe keveredett, és a pécsi születésű ifjú fotográfus nem akarta, hogy összekeverjék az 1911-ben – a Friss Ujság 1911. február 25-ei száma szerint – másfél év börtönbüntetésre ítélt, hasonló korú névrokonával.

Pollák (Pál) Nándor az iskolai anyakönyvek tanúsága szerint Pécsen végezte az alapfokú (elemi iskolai) tanulmányait. További vázlatos életrajzi adatai a magyar ipar 1929. évi almanachjából ismertek: tanulóévei alatt Bécs, Budapest, Székesfehérvár és Szombathely fényképész műtermeiben volt segéd, 1914-től

részt vett az első világháborúban, majd 1916-ban fotografusként önállóította magát.

Anyakönyvi bejegyzés tanúsítja, hogy Pál Nándor fényképész 1916. február 2-án Kalocsán kötött házasságot Forintos Julianna római katolikus vallású lánnyal. A feleség Forintos József zalaszentgróti szobmester Zalaszentgróton, 1898. november 2-án született lánya volt, aki a házasságkötés időpontjában szintén Kalocsán lakott. Amikor György Sándor nevű fia 1919. január 23-án megszületett, Pál Nándor már Keszthelyen lakott a Széchenyi utca 6. szám alatt, ahol később évtizedekig működött fényképész műterme.

Ezen a címen eredetileg – 1908-ból és 1910-ből származó fotók tanúsága szerint – Mattisz Pálnak volt fényképészeti műterme, ezt vehette át Pál Nándor. Mattisz még az első világháború idején (1915-ben) is keszthelyi fotósként dolgozott. (A korábbi szakirodalmi adat, amely szerint Pál Nándor már 1906-tól fotós volt Keszthelyen, nem felel meg a valóságnak. Ő ekkor még csak 15 éves volt, és mint fentebb láttuk, biztosan csupán 1919-től igazolható jelenléte a városban, mert nem ismert, hogy feleségével 1916 és 1919 között pontosan mikor költöztek Keszthelyre.)

Pál Nándor 1924-ben szerepelt Magyarországi kereskedelmi, ipari

és mezőgazdasági címtárában, mint fényképész. Családjának egy, majd-hogynem botrányos eseményéről a Friss Ujság 1932. március 24-i száma tudósított. Eszerint orvosa 1926-ban morfiumot rendelt a fényképész felesége fájdalmainak enyhítésére, amit Nagykanizsáról hozattak meg. Pál Nándor 1931-ben feljelentette a gyógyszerészt, hogy meghamisított receptekkel nagyobb adagokat adott a feleségének, amittől az asszony majdnem morfinista lett. A bíróság az ügy kivizsgálása után felmentette a gyógyszerészt.

További szórvány adatok Pál Nándor keszthelyi tevékenységéről: a Keszthelyi Hírlap 1934. augusztus 26-i száma arról adott hírt, hogy a fényképész a város iparoskiállításán a Balatoni Szövetség oklevelét kapta. 1938. február 13-án Keszthely képviselő-testülete nem engedélyezte neki reklámkirakat felállítását a Ludwig és Erdős cég háza elé, 1940-ben viszont még a keszthelyi iparosok névsorában szerepelt fényképészként.

Pál Nándor életéről és az 1920-as évek elejétől az 1940-es évek elejéig tartó, mintegy két évtizedet felölelő munkásságáról a különböző közgyűjteményekben (és magántulajdonban) levő felvételei és képeslapjai, valamint sajtófotói tanúskodnak. A legtöbb képét természetesen a keszthelyi Balatoni Múzeum Fotótá-

László nevű fiatal férfi portréja Pál Nándor műterméből, 1920 után (MNM TF 87.867.)

ra őrzi, de van egy fotója a keszthelyi Helikon Kastélymúzeumban, valamint két felvétele a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárának gyűjteményében is. Ezekon kívül a korabeli országos sajtóban is jelentek meg felvételei. Jelenleg ismert fotói a két világháború közti idők fényképeinek témáit és jellegzetességeit mutatják: portrék, esemény-és épületfotók, valamint sajtófotók.

Fényképész-pályáját ő is portrékkal kezdhette. A műtermében készült arc- és mellképek között datálatlan, de valószínűleg az elsők közé tartozik egy László nevű fiatal

Pál Nándor műtermének cégjelzése a férfi-portré hátlapján (MNM TF 87.867.)

férfi vasúti igazolványához készült képmás, hátoldalán Pál műtermének cégjelzésével (MNM TF). (Lásd: 5-6. kép.)

1929-ből ismert egy elegáns, kalapos fiatal férfit ábrázoló képe, hátoldalán „Pál Műterme Keszthely” felirattal (Vatera).

A közelmúltban került be a Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltárába ajándékként egy keszthelyi vonatkozású irathagyaték, benne a keszthelyi Premontrei Gimnázium érettségiző diákjait ábrázoló, 1919. május 14-én készült fotóval. A kartonlapon, amire a képet

ragasztották, a „Pál fényképészeti műterme Keszthely” cégjelzés olvasható. (Lásd: 10. kép.) Ezen kívül ismerjük még tőle a keszthelyi Katolikus Főgimnázium 1920-ban végzett tanulóinak tablóképét (KBM Fotótár). Biztosan jó kapcsolatokat ápol a gimnáziummal; több ide köthető képe is fennmaradt. Készített portréképet Láng Emil latin-görög szakos tanárról (KBM Fotótár), valamint 1930-ban a gimnázium Róth Miksa által készített Szent Imre üvegablakáról (mindkettő: KBM Fotótár). Egy 1927-ből származó képen Berkes Ottó (1871–1947) premontrei kanonok, gimnáziumi igazgató (1906–1936) látható a keszthelyi karmelita templom alapkövetéti ünnepségén (MNM TF). Csák Árpádot, a keszthelyi Balatoni Múzeum alapítóját is lefényképezte az íróasztalánál, valószínűleg az 1930-as évek elején (KBM Fotótár). (Lásd: 7. kép.)

A többi keszthelyi fényképészhez, köztük a városban akkoriban nagyon felkapott Tímár Rózsához hasonlóan ő is kapcsolatban volt a Festetics családdal. Többször is lefotózta például a Festeticsek híres fenékpustai ménésének lovait, valamint a major főépületét és az istállókat (KBM Fotótár). 1933-ban a ravatalon fekvő Festetics Tasziló hercegről készített képet, ami a Pesti Napló május 5-ei számában jelent meg. 1935-ben Kummer Mihályt, a

CSÁK ÁRPÁD, a Balatoni Múzeum igazgatója az íróasztalánál. Pál Nándor felvétele, 1930-as évek (KBM Fotótár 13.793.)

nél. Képeinek egyik kedvelt helyszíne lehetett a Balaton-part, ahol például 1921-ben a Hullám Szálló előtt fotózott egy lovas bandériumot (KBM Fotótár). 1921. július 2-án, a keszthelyi Helikoni emlékmű avatóján ő is megörökítette a megjelent notabilitásokat, köztük Horthy Miklós kormányzót és feleségét, valamint Festetics Tasziló herceget, Vass József kultuszminisztert és Rott Nándor veszprémi püspököt. A kép jobb alsó sarkában látható a „Pál Keszthely” felirat (ma-

gántulajdonban). Sporteseményeket is fotózott, így például 1925-ben egy keszthelyi lovas ünnepély résztvevőit, amint éppen a Hévíz- csatornán keltek át (Szent György), 1926-ban pedig Odescalchi Miklós herceget egy lovas versenyen (Színházi Élet). 1935 körül magasugrót örökített meg egy sportversenyen (KBM Fotótár), 1936. augusztus 27-én pedig a Képes Pesti Hírlap közölte két képét, melyeken az látható, hogyan fogadta Keszthely lakossága Csík Ferenc úszó olimpiai bajnokot.

Nemcsak a fentiek, de további példák is igazolják, hogy a két világháború közti időben mindinkább teret nyerő sajtófotók alkotói között szintén ott található Pál Nándor. 1922-ben a Színházi Élet folyóiratban több képpel népszerűsítette a keszthelyi Hullám és a Balaton szállókat, valamint a balatoni strandolás örömeit. Hasonló képei jelentek meg 1927. július 10-én a Pesti Napló Képes Mellékletében is. Amikor Mayer János, akkori földművelésügyi miniszter 1926 októberében Keszthelyen járt, a Pesti Napló aktuális száma két Pál Nándor fotóval tudósított erről az eseményről.

Néhány hónappal később, 1927. május 12-én rangos sportesemény színhelye volt Keszthely, s az Automobil – Motorsport folyóirat négy napos megbízhatósági versenyén Pál Nándor is több felvételt készí-

tett. Köztük talán az a legérdekesebb, amelyik Horthy Istvánt örökítette meg BMW motorján a verseny keszthelyi kontroll- állomásán. (Lásd: 8. kép.)

HORTHY ISTVÁN egy motorversenyen. Pál Nándor felvétele, 1927. (Automobil – Motorsport 1927. május 12. /9. sz./ 25. p.)

Egy másik fotón Urbach László, a múlt század húszas éveinek legendás motorversenyzője látható Harley Davidson oldalkocsis motoron a keszthelyi Fő téren. Az Automobil – Motorsport újság 1929. június 20-ei száma azt is megemléltette, hogy a verseny keszthelyi kontrollpontján Pál Nándor és társai nyújtottak segítséget a verseny megrendezéséhez.

Pál a továbbiakban is dolgozott ennek az újságnak; így például az 1929. október 1-jei számban jelent meg egy felvétele, amelyen a már fentebb említett Urbach László látható Simon Böske, az abban az évben Miss Európává választott keszthelyi lány társaságában.

Pál Nándor maga is motorozott: 1929. április 4-én a Somogyi Ujságban adott fel egy hirdetést, amely szerint eladna egy alig használt Indián típusú motorkerékpárt tartozékaival együtt. Úgy látszik azonban, mégsem vált meg járművétől, mert egy évvel később (a Pesti Hírlapban 1930. június 4-én feladott hirdetés szerint) oldalkocsit keresett hozzá: „Vennék Indian oldalkocsit hatszázashoz használtan, jó állapotban. Pál műterem Keszthely.”

1929-ben a budai Goldberger gyár hirdetett pályázatot, hogy reklámozza a Parisette nevű műselyem anyagát. A Színházi Élet folyóirat 1929. évi 14. számában jelent meg a felhívás a Miss Parisette nevű szépségversenyre, amely szerint az újság átvállalja a jelentkező hölgyektől a fotózási költséget, a résztvevőkről díjmentesen készítenek felvételeket az egyes városokban kijelölt fotósok. Keszthelyről Bódy Rózsi küldött be képet, amely a Színházi Élet ugyanezen évi 18. számában jelent meg. A készítőjeként – a fotós keresztnevét elírva – Pál Sándort tüntették fel. A Színházi Élet-ben 1930-ban megjelent felhívás szerint ekkor már a Miss Magyarország keszthelyi jelentkezőinek fotóját is Pál Nándor készítette.

Pál Nándor épületeket is fotózott: ismeretlen időpontban a keszthelyi református templomról (KBM Fotó-

A keszthelyi református templom Pál Nándor fotóján, év nélkül (KBM Fotótár 13768.)

tár) (lásd: 9. kép), 1928-ban a hévízi Ferenczi Szállodáról (Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, Budapest), 1937-ben pedig a kehidai Magyar Királyi Deák Ferenc Mezőgazdasági Szakiskoláról készített felvételeket, melyek közül az utóbbit képeslapként sokszorosították (Zempléni Múzeum, Szerencs).

Pál Nándor mintegy két évtizedes keszthelyi munkássága során – képeinek tanúsága szerint – többféle cégjelzést használt. Egyik korai fotóján, a László nevű fiatal férfi portréjának hátoldalán az egész képet betöltő, valószínűleg még elődjétől,

PÁL NÁNDOR levele Holub Józsefhez, 1929 (MNL ZVL Fotótár)

Mattisz Páltól származó cégjelzésen egyszerűen csak kicserélte a neveket. (Lásd: 6. kép.) A Helikoni Emlékmű avatásán 1921-ben készült fotó jobb alsó sarkában dombornyomású PÁL KESZTHELY cégjelzés olvasható. 1929-ben egy Holub Józsefhez címzett levél céges borítékján PÁL NÁNDOR FÉNYKÉPEZŐ MŰTERME és a műterem keszthelyi címe látható. (Lásd: 4. kép.) A továbbiakban több képének hátlapján piros színű nagybetűs cégjelzés van: PÁL MŰTERME KESZTHELY. Kummer Mihály portréjának alsó részén a „Pál fényképészeti műterme” és en-

nek keszthelyi címe között közepén Keszthely város címere ismerhető fel. A keszthelyi cserkészeket ábrázoló, 1940-es évekből származó csoportkép hátlapján levő felirat, „PÁL FOTÓMŰTEREM AMATŐR KIDOLGOZÁSA KESZTHELY” arra utal, hogy fotós kollégáihoz hasonlóan vállalta mások által készített amatőr képek előhívását és nagyítását.

Pál Nándor jelenleg ismert egyik utolsó munkája - egy Anikó nevű lány amatőr portréjának kidolgozása - 1942. április 8-áról maradt fenn egy magángyűjteményben.

A keszthelyi Premontrei Gimnázium érettségiző fiataljai. Pál Nándor felvétele, 1919 (MNL ZVL Egyedi iratok gyűjteménye 6336.)

A keszthelyi fotográfus további sorsáról mindössze annyit tudunk, hogy azok közé tartozott, akiket 1944. június 20-án a keszthelyi zsidó gettóból a zalaegerszegi gyűjtőtáborba szállítottak, ahová római katolikus vallású keresztény felesége önként követte. Onnan július 4-én vagy 5-én társaikkal együtt őket is koncentrációs táborba vitték. A Hadtörténelmi Levéltárban készített második világháborús „Névszerinti veszteségkimutatás” adatbázis adatai szerint feleségével együtt Buchenwaldban 1944. augusztus 31-én lelték halálukat.

A további kutatások feladata lesz Pál Nándor fennmaradt képeinek összegyűjtése, újabb levéltári és könyvészeti adatok alapján életrajzi adatainak kiegészítése, valamint annak feltérképezése, hogy milyen szerepet töltött be Keszthely két világháború közötti társadalmában.

Köszönöm a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Fényképtára, a keszthelyi Balatoni Múzeum, a keszthelyi Helikon Kastélymúzeum, a zalaegerszegi Göcseji Múzeum és a Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára munkatársainak a kutatásomhoz, illetve publikációm elkészítéséhez nyújtott segítségét!

Rövidítések

KBM – Balatoni Múzeum, Keszthely

GM – Göcseji Múzeum, Zalaegerszeg

HK – Helikon Kastélymúzeum, Keszthely

MNL ZVL – Magyar Nemzeti Levéltár Zala Vármegyei Levéltára

MNM TF – Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtár

Irodalom

Bilkei Irén: Adatok Csák Árpád munkásságához. In: Közlemények Zala megye közgyűjteményeinek kutatásaiból 1987. (Zalai Gyűjtemény 26.) (Szerk. Bilkei Irén) Zalaegerszeg, 1987. 37–46. p.

Cséby Géza: Száztíz esztendő. Adatok a Keszthelyi Ipartestület történetéhez 1885-től. Keszthely, 1996. (Melléklete: Keszthelyi iparosok és kereskedők névsora. Balatoni Könyv és Balatoni Címtár 1940.)

Goldschmid István – Szarka Lajos: A keszthelyi zsidóság története 1699–2005. Keszthely, 2005. 216. p.

Holub József: Zala megye története a középkorban I. köt. A megyei és egyházi közigazgatás története. Pécs, 1929.

A magyar ipar almanachja. II. rész. Az iparos társadalom. (Névjegyzék.) Bp., 1929.

Stemlerné Balog Ilona: Történelem és fotográfia. Bp., 2009.

Szakács Margit: Fotográfiai vidéki gyűjteményekből 2. Zala megye. In: Fotóművészet 2012. 4. sz.

Tar Ferenc: Egy arisztokrata család mindennapjai. Visszaemlékezések a herceg Festetics család és alkalmazottainak életére. Zalaegerszeg, 2019.

LUDVIG ZOLTÁN: Holdfényben

Matits Ferenc

Álom és valóság Ludvig Zoltán művészetében

Két évtizede azt a megtisztelő feladatot kaptam, hogy a nagykanizsai Trend Art Galériában nyissam meg két barátom kiállítását. Előbb Csáky Lajos festőművész, majd Szilágyi Imre grafikusművész alkotásait ajánlottam a nagykanizsai műbarátok figyelmébe.

A megnyitókat követő kötetlen beszélgetés során ismerkedtem össze Ludvig Zoltánnal, aki kilátásba helyezte, hogy meghív több a Kendlimajorban rendezendő művésztelepi programra. Első alkalommal a

téli művésztelep résztvevői számára tartottam vetített képes művészeti előadást, majd ezt követően a Ludvig Nemzetközi Művésztelep két nyári ünnepségén szólhattam az ünneplő sokasághoz. A Ludvig Zoltán által szervezett rendezvényeken tapasztalhattam, hogy munkatársaival karöltve hallatlan munkát végez az alkotókért és a műbarátokért egyaránt. Ügybuzgalma, kapcsolatteremtő, valamint szervezőképessége több ízben bizonyítást nyert, segített leküzdeni a jelentkező akadályokat. Az általa vezetett művésztelepekről fontos megállapítani, hogy a világ különböző pontjairól érkező alkotók műveiket egyéni stílusban, saját elképzeléseik szerint hozzák létre, valósítják meg, tárják a közönség elé. A művésztelepek záróeseményeként tartott tárlatokon állnak össze a különböző stílusú, techni-

LUDVIG ZOLTÁN: Univerzum

LUDVIG ZOLTÁN: Madarak

kájú és tematikájú alkotások egyedi, sokrétűen színes, nemzetközi művészeti seregszemplévé.

Ebből adódóan Ludvig Zoltán művészi szemléletét, alkotói technikáit, ábrázolásmódját, kifejezésvilágát sokféle hatás éri. Műveire tekintve, első látásra megállapítható, hogy absztrakt művész. Elvontkoztatásait szürreális, organikus tematikákat kidolgozó színes festőiség, szürreális metaforák jellemzik. Az a megtiszteltetés ért, felkértek, hogy nyissam meg az idén 70. születésnapját ünneplő Ludvig Zoltán festőművész alkotásaiból a nagykanizsai Thury György Múzeum Magyar Plakát Házában rendezett kiállítást. Az egy hónapig nyitva tartó, a művész életművének egy jelentős szeletét bemutató, színvonalasan, igényesen rendezett tár-

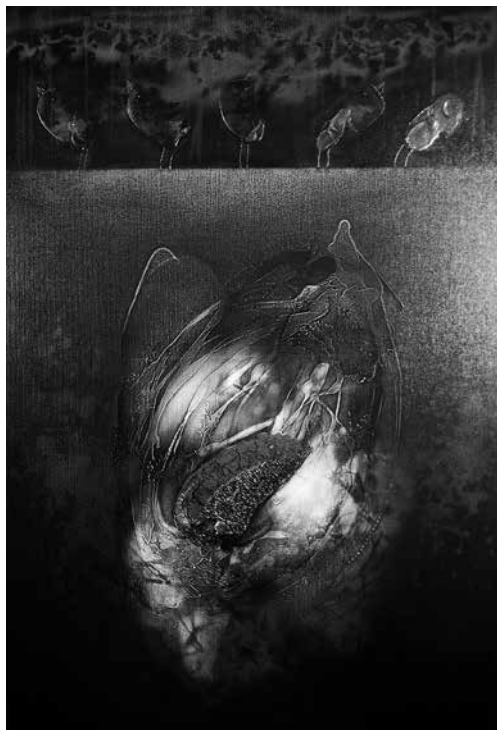
latot a lépcsőn megközelítve elsőnek a *Holdfényben* című, madarakkal gazdagított álomképtriptichon fogadja a látogatót. A kiállítás a liftnél elhelyezett 1986-ban, vagyis 37 éve festett szürkés, barnás organikus *Virág* című képpel indul. A mellette lévő három festmény az *Evolution*, a *Jura* és a *Mag* szintén a művész korai alkotásai közül való. Mindhárom festmény témája a világ kialakulásával kapcsolatos. A *Mag* esetében egy mocsárban zajló folyamatot láthatunk. A ciklus vehemenségét a keretre kicsapódott iszap jelzi. A művészt erősen foglalkoztatja a Föld, valamint a világegyetem kialakulása, fejlődése, amit az is jelez, hogy Ludvig mestertől a teremben több *Univerzum* című művel találkozhatunk.

A többszöri előfordulás azonban

nem hat monotonul, mivel az alkotó minden esetben más és más kifejezési formát választ kompozícióhoz. A művész festményeit gyakran két külön felületre tagolja, sőt a kiállított anyagban egyik műve egy barna és egy szürke színű vászon egymáshoz illesztésével alakult egy képpé. A tárlaton körbejárva ismételtelen találkozhatunk olyan festményekkel, amelyeken madarak, sőt madárrajok tűnnek fel.

Ludvig Zoltán közel két évtizede dolgozik együtt a szlovákiai Gyetván (szlovákul Detva) rendezett művésztelep alkotóival. Az egyik művésztelepi helyszínen a művész különös viszonyba került a madarakkal, amelyek azóta szerepelnek alkotásain. Erről Ludvig Zoltán az alábbi módon emlékezik meg: „...Újabban a madár, mint absztrakt motívum adja meg azt a pluszt, amivel kifejezem az élet alapélményeit, mint a kapcsolatok, vagy éppen magány, a szabadság, a nyugalom, vagy az örök elvágyódás. ...”

Kompozícióin az egyedül vagy csoportosan feltűnő madarak nem kerülnek közvetlen kapcsolatba a képek fő motívumával, hanem mintegy külső megfigyelőként vannak jelen. A művész absztrakt munkáiban ismételtelen felbukkanó madarak a festményeknek különös, bensőséges hangulatot adnak. Madarai pici, törekeny kis állatok, amelyek változatos színekben tűnnek fel.

LUDVIG ZOLTÁN: Fészek

A kiállításon látható néhány művének címe földrajzi utalással rendelkezik, ilyen például a nagy méretű, organikus absztrakt festmény: a *Piemonte*, illetve a hegyes tájat ábrázoló *Skócia*.

A művész vallomása szerint: „A művészeti életben a legfontosabb, hogy friss maradhasson az ember, hogy részt vegyen hazai és külföldi kiállításokon, művésztelepeken.”

Emiatt szervezett 1993-tól öt éven át a stájer Trofaiachban művész-

LUDVIG ZOLTÁN: Skócia

telepet, majd hozta létre 1999-től immáron 31. alkalommal a Kistréce-Kendli majorban a Nemzetközi Művésztelepet. Alkotói, kiállítói és művésztelep-szervezői, vezetői munkájának elismeréseként 1992-ben Zala megye Alkotói díját érdemelte ki. További elismerései közül kiemelendő:

- 1997 - Nagykanizsa „az év kreatív embere” cím;
- 2004 - Zala megyei Közgyűlés „Vajda Lajos-díj”;
- 2004 - Nagykanizsa megyei jogú város „Pro urbe díj”
- 2006 - Zala megye „Príma díj”
- 2014 - Magyar kultúra lovagja cím.

Ludvig Zoltán 400 évvel később született, mint híres reneszánsz költőnk, Balassi Bálint, akinek Egy katonának című versének részlete ugyancsak ideillik:

„Az jó hírért-névért s az szép tisztességért/ ők mindent hátra hadnak.

Emberségből példát, vitézségből formát /mindeneknek ők adnak.”

Ludvig Zoltán nem karddal küzd hazájáért, népért, városáért, hanem ecsettel. A magyar művészek között kevés olyan alkotót találunk, aki ilyen nagyszámú hazai és külföldi kiállítási tevékenységgel, világméretű művészetszervezői munkássággal rendelkezne.

Johann Wolfgang Goethe *A műalkotások igazságáról és valóságosságáról* értekezve kifejti,

hogy „...A tökéletes műalkotás az emberi szellem alkotása, és ebben az értelemben a természet alkotása is. De amennyiben egy egésszé fogja össze a szétszórt tárgyakat, s még a legközönségesebb dolgokkal is jelentőségükhöz és méltóságukhoz illőn bánik: felette áll a természetnek...”¹

A művésznak a természetből vett motívumokat feldolgozó festményein jobbára nem a konkrét valóság jelenik meg, hanem egy olyan képzelte világ, aminek elemei a világmindenség szinte molekuláris szintű, valamint az emberi szervezet sejtig hatoló természettudományos ismeretéről árulkodnak. E tematikákat a művész amorf struktúrákba rendezve tárja a műveit szemlélők elé, akiket az ismerős elemek ismeretlen viszonylatokban való szerepeltetése arra ösztökéli, hogy figyelmet szentelve a kisugárzással rendelkező alkotás kifejezéstartalmára, azon elgondolkozzanak.. Az álom vagy valóság dilemmája annak folyamánként merült fel, hogy a nagy mesterségbeli tudással létrehozott, objektívnek tűnő látvány a határozott kompozíciós váz ellenére

LUDVIG ZOLTÁN: Evolution

a művész olyan elemeket, amelyek számunkra valahonnan ismerősnek tűnnek, olyan környezetbe kerülnek, ami megkérdőjelezi valóságos létüket.

Ide kívánczik Ludvig Zoltán ezzel kapcsolatos nyilatkozata, miszerint „...a létrejövő formák a nézőt emlékeztetik valamire. Olyas valamire, amit már látott, amiben elmélyedt,

¹ Johann Wolfgang Goethe: *A műalkotások igazságáról és valóságosságáról*. Budapest 1980. 52-53.

ami gyönyörködtette, ami maga az élet...” A művész vékony ecsettel dolgozva finom faktúrákat, tónusátmeneteket hoz létre, aminek következtében olykor a színek egymáson átsejlenek. Különös szerepet szán műveiben a fényviszonyok megjelenítésének, amelyek váltakozva, hol gyengébben, hol erősebben fejtik ki hatásukat.

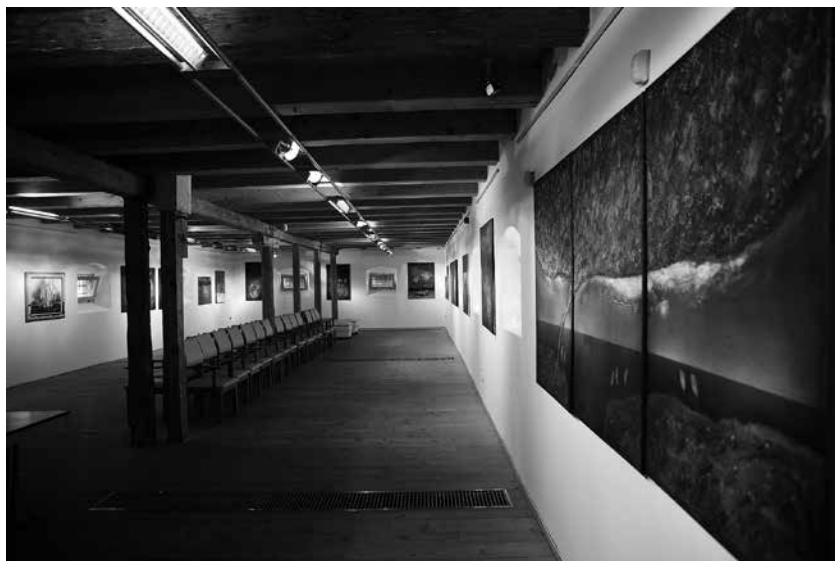
A Ludvig Zoltán a műveiben rejlő tudattartalmak dekódolását, a szabad asszociációk létrejöttét a kompozíció erőteljes, precíz, részletgazdag kidolgozásával segíti elő.

A látvány varázsától megérintett nézőben felsejlik, hogy valami érde-

kes struktúrával, különös kreációval áll szemben. A meleg színekkel, mesteri festőiséggel, finom árnykolással, szuggesztív erővel létrehozott szürreális álmképei annyira magával ragadók, hogy azokat szinte valóságnak érezzük.

Festményeit szemlélve, hol a tenger mélyén készült búvárképekre, hol az emberi szervezetbe hatoló szenzor felvételeire, olykor növényi vegetációk részleteire asszociálhatunk. Természetesen minden szemlélőben más és más hatást, emlékképet válthatnak ki munkái. Ugyanakkor általános érvényű lehet az a megállapítás, hogy részletgazdag

LUDVIG ZOLTÁN: Kiállítási enteriőr I.

művészi produktumaira misztikus fennköltség, szellemesen sejtelmes utalások, egyfajta rendezettség, harmónia, valamint ünnepélyes dekorativitás jellemző.

Ludvig Zoltán izgalmas, sok külső hatással rendelkező személyisége kétségtelen módon az általa létrehozott festmények létrejöttét mértékadóan befolyásolja. Emiatt fontosnak tartom, hogy művészetét értékelő írásomban lehetőséget biztosítsak arra, hogy a művész megszólalhasson, saját szavaival fejthesse ki vizuális alkotói tevékenységével kapcso-

latos nézeteit: „...Szeretem szabadon használni az anyagot, ami azt jelenti, hogy minden képem vegyes technikájú. Különböző összetételű anyagokkal indítok, gyakran használok ipari festékeket is. Hagyom, hogy azok, bár irányítottan, de önálló életet éljenek. A tudatosságom annyi, hogy ezzel már megalapozom azt a motívumvilágot, ami engem foglalkoztat. Ezáltal a képeim bizonyos részletei improvizatívnak tűnnek. ...”

LUDVIG ZOLTÁN: Kiállítási enteriőr II.

Kostyál László

Reflexiók

Mirosław Rymar

plakátjai

a Göcseji Múzeumban

2023. október 4-én nyílt meg és a hónap végéig látogatható a Göcseji Múzeumban a méltán nemzetközi hírű lengyel plakátművészet jeles kortárs képviselője, Mirosław Rymar 49 alkotását bemutató kiállítás. A művész a Zalaegerszeg és Krosno közötti testvérvárosi kapcsolat, valamint a rendező intézmény és a krosnoi Kézműves Múzeum közötti együttműködés keretei között érkezett a zalai megyeszékhelyre.

A krosnoi születésű Mirosław Rymar (1975) a Toruńi Nicolaus Kopernikusz Egyetem Képzőművészeti Karán diplomázott 2001-ben, majd további képesítést szerzett a Rzeszówi Műszaki Egyetem Villamosmérnöki és Számítástechnikai Karán, internet-technológiák szakon (2004), 2017-ben pedig a Radomi Egyetemen a DLA fokozatot is megkapta. Napjainkban a Krosnói Állami Alkalmazott Tudományok Akadémiájának oktatójaként a grafikai tervezésről és a design történetéről tart előadásokat. Számos lengyelországi és külföldi tárlaton vett részt, a mostani a nyolcadik egyéni bemutatkozása.

Zalaegerszegi kiállításával egy olyan művészeti ág jelent meg városban, melynek képviselői – a közterületeket leszámítva – csak elvétve nyilvánulnak meg a zalai megyeszékhelyen.

helyen. A plakát alapvetően nem a galériák látogatóihoz, hanem az utca emberéhez szól, ezért nyelvezete rugalmasan követi nem csak a kor formanyelvének, de közízlésének és – újabban – köznyelvi fordulatainak alakulását is. Mint kereskedelmi, politikai vagy kulturális médium, alapvetően az alkalmazott grafikához tartozik, azonban van egy olyan ága is, amely inkább önálló, autonóm jelleggel bír.

A köztéri hirdetések és falragaszok utódjának mondható modern plakát a 19. század közepén a városiasodásnak és iparosodásnak, technikai téren pedig a színes litográfia tökéletesedésének köszönhetően elterjedését. Az eredeti, promóciós cél és a művészi igény a 19. század végén találkozott, köszönhetően olyan művészek közreműködésének, mint Henri Toulouse-Lautrec vagy Alfons Mucha. Az első világháború nyugtalanul vibráló éveiben a politikai plakátok kerültek előtérbe, később a reklámok és hirdetések mellett a színházi és filmplakátok játszottak különösen fontos szerepet. Ez utóbbiaknak köszönhetően vált igazán ismertté a lengyel plakátművészet az 1950-es évek derekától, amelyen belül a kulturális, kereskedelmi és politikai célú, alkalmazott grafikához sorolható plakátok mellett idővel megjelentek az autonóm művészeti terüle-

tet képviselő plakátok is. A lengyel plakát egyéni arculatát bizarr képzetársításainak, többféleképpen is értelmezhető, aktuális áthallásokra indító metaforáinak, merész motívumainak köszönhetően. Autonóm jellegűvé válása és ezzel funkcionájának részbeni megváltozása az elmúlt évtizedekben fontos jelenség volt. Azzal, hogy elvesztette eredeti, alapvetően a megrendelő által meghatározott, marketinghez kapcsolódó karakterét, egyszersmind helyet követelt magának a művészeti galériák falán. Elsősorban immár nem

az utca emberéhez szól, hanem az allegóriák, metaforák és szimbólumok nyelvén járatosabb és azokat értékelni tudó tárlatlátogató entelektüelekhez. Mirosław Rymarnak a 21. század elején indult művészi pályája jelentős részben már ehhez a vonulathoz kapcsolódik.

Mostani tárlatán néhány karakteres ciklusának alkotásai mellett különálló, részben promóciós célú munkák is bemutatásra kerültek. Végigtekintve az anyagon kitűnik kiállított plakátjainak az az egyik legfőbb jellegzetessége, hogy a lehető legintenzívebb hatást a verbális és vizuális szűkszavúság segítségével éri el, ami a korunk társadal-

mi és politikai visszásságaira való reflektálás eszközévé válik – innen ered a tárlat címe is (Reflexiók). Anekdotikus hajlamú művész, kedveli a kétértelműséget, de kegyetlen őszinteséggel mond értékítéletet is. Nyitott szemmel jár, nyitott lélekkel él a világban, érzékeny arra a vibráló, nyugtalan hangulati közegre, ami körülveszi. Fontos, gyakran használt eszköze a humor, amivel oldja meglátásainak, felvetéseinek komorságát, nyomasztó hangulatát. Tükröt tart a világ elé, de nem előkelő kívülálló megmondóemberként, hanem benne élő, adott esetben a nézővel együtt szorongó, de közben kedélyesen rákacsintó társként.

Az első, nagy ciklus a kiállítóterem bejárata mellett a modern konzumtársadalom veszélyeiről szól, s voltaképpen meg is adja az egész tárlat alapszemléletét. Sajátos megközelítésében a divatos, új ruha vállfája hóhércsomóvá, az elegáns ékszerdobozka szalagja mérges kígyóvá, a drágaköves fülbevaló kampója gyilkos horoggá, a legmodernebb okostelefon guillotine-ná, a televízió kalodává, a gyémántgyűrű szelencéje vagy a luxusautó indítókulcsa fűrészfogú féreggé lényegül át. A látogató már az első pillanatban kényelmetlenül érzi magát, hiszen éppen a legtöbbünk

által vágyott, néhányuk esetében státuszszimbólumnak is mondható fogyasztói célok pozitív megvilágítását fordítja negatívba, ráadásul úgy, hogy egyet is kell értenünk vele. A kényelmetlenség azután folytatódik a következő plakátok nyomán is: a fűrészlap visszatükrözi a kivágott fák kopár csonkjait, Pandora konzervdobozába az egész megőrzendő földgolyó van belegyömészölve, Lengyelország sziluettjét a háború villáma fenyegeti megsemmisüléssel, emellett pedig a minket körülvevő állandó zaj elhítteleníti a normális életet. Az első teremben a mai világunk döbbene-

netes látéletét kiegészítő – és oldó – néhány alkotás ismert művész-elődök (Henryk Berlew, Paul Klee, Katarzyna Kobro) munkájára reflektál, nevük betűit belekomponálva a stílusuk parafrázálásával készült alkotásokba.

A következő helyiségben a korábbi krosnói lenbiennálék promóciós plakátjaiból látható válogatás. Rymar régóta grafikus tervezője e rendezvénynek, erőteljes plakátjai mindenkor magukra vonják a potenciális látogatók figyelmét. Velük szemben egyszerűségében különösen hatásos, szókimondó plakát látható: a szélfúttá USA lobogó alsó két sávja elvál, és ezáltal lengyel zászlóvá lényegül

át. Aláírása csupán ennyi: „Poland since 1989”. A politika a művészetet is tematizálja.

A művész önreflexióját hirdető két poszter a második és harmadik helyiséget elválasztó pillér két oldalára került. Az egyikben a ruhátlan női testet képező felcsavart molinó Rymar alkotásainak frivol vonulata utal, a másikon a különböző színű felcsavart plakátok egy bérrendszer szakaszaiként jelennek meg, humorral fűszerezetten utalva az e művek keltette lehetséges emésztési nehézségekre.

A legteljesebb(en bemutatott), tizenöt részes ciklus ugyanennyi ország egy-egy jellegzetességét vilantja fel, párosítva a terrorista fenye-

getés és az erőszak veszélyével. A feje tetejére állított Eiffel-toronyból parittyá lesz, az ukrán gabonamezők kalászaiban búzaszemek helyett töltények sorakoznak, az izraeli menóra hét ága hét géppuskalőszer, a holland szélmalom lapátjainak ágai húsvágó bárdok, a mexikói kaktusz ágai lőfegyverek, az orosz matrjoska-baba pisztolygolyót rejt, a római Colosseum nyílásai helyén lőszeres sorakoznak, az USA-lobogó csillagjait géppisztolysorozat nyomai képezik... A mai világ e megközelítés szerint önmagában veszélyes hely, melynek minden szépsége, nevezetessége mögött ott lapul a fenyegetettség. A sorozatot

mintegy kiegészíti három zavarba ejtően szókimondó alkotás, melyek közül kettő a szexturizmus romboló kisugárzására, a harmadik pedig az egzotikus álommunkaként hirdett prostitúció veszélyeire hívja fel a figyelmet. Rymar akkor sem könnyű falaz, ha a célpontja a hedonista fogyasztói társadalom normái által ugyan elfogadott jelenség, de a köznap erkölcs határain túl található.

A kiállításban szereplő plakátok (néhány kivétellel) olyan vizuális gegek, amelyek a művész mély társadalmi felelősségvállalásáról tanúskodnak. Nem csupán karakteres és egyértelmű véleményt fogalmaz meg az adott, visszásnak látott moz-

zanatról, hanem állásfoglalásra készíti a nézőt is. Az erőszak, a terrorizmus, a háború ránk vetülő árnyéka, a mértéktelen túlfogyasztás, a környezetünk felelőtlen tönkretétele mind-mind a társadalmi kohézió hiányát jelzik, s voltaképpen egyre mélyülő repedéseket képeznek az emberi civilizáció felépítményén. „Stop that noise!” – hirdeti az egyik plakát, és e felszólítás a „Reflexiók” címnek szintén a tárlat egészére vonatkozó alcíme is lehetne, abban az esetben mindenképpen, ha a zaj

(noise) szót a mindenhol áradó fenyegetettségként értelmezzük. Rymar agitál, de nem valamilyen politikai törekvés vagy promóciós érdek mentén, hanem a saját magunk érdekében, a minket (ma még) befogadó világ élhetőként való megtartásáért. Csak a nézőn múlik, hogy a vizuális élmények befogadásán túl meghallja-e, s ha igen, közel engedi-e magához a cselekvésre hívó hangot. A művésznek ez a szándéka.

Kiállítási enteriőr a Göcsej Múzeumban

Nagygéci Kovács József

„A házak mögött régi történeteket látok”

Beszélgetés a Pannon Tükör-díjas
Béres Katalin történész-muzeológussal

Béres Katalin történelem szakos előadó, könyvtáros, új- és legújabb kori történész-muzeológus, főbb kutatási és érdeklődési területe Zala megye és Zalaegerszeg helytörténete. A Magyar Köztársaság Ezüst Érdemkeresztjével (2004) és a Wellmann Imre-díjjal (2004) elismert kutató. 1998 óta, szinte az alapítástól közli nálunk témaválasztásában zalai elkötelezettségű, kivitelében magas minőségű, tudományos igényű, de ugyanakkor az átlagolvasóra is figyelmet fordító tanulmányait. Személyében a közérthetően fogalmazó komoly tudóst és a tudományos igénnyel a Pannon táj felé forduló közírót jutalmaztuk akkor, amikor 2022-ben Pannon Tükör-díjat kapott. Nagygéci Kovács József interjúja.

Mi volt az az élmény vagy tapasztalat, ami Önt a könyvtárosi és muzeológusi pályára vezette?

Olyan falusi földműves családba születtem, ahol az imakönyvön és a kalendáriumon kívül nem igazán volt könyv. De édesanyám nagyon szeretett olvasni, s miután megtanultam én is, ösztönzött is erre. Kisiskolás koromtól jártam a bagodi könyvtárba, egy picike, kissé dohsgazú könyvekkel zsúfolt épületbe, ami valóságos kincsesbánya volt a számomra. Hetente cseréltem az olvasnivalót,

Béres Katalin portréja

mert a könyvek segítségével olyan világokba jutottam el, ahová a valóságban nem lehetett. De nem ezért jelentkeztem könyvtár szakra, annak prózaibb oka volt! Nagyon szerettem a történelmet, irodalomból viszont nem voltam biztos magamban, ezért tanárain a könyvtár szakot ajánlották. Ebben erősített meg egy Budapesten élő másodunokatestvérem, aki a Központi Fizikai Kutató Intézet könyvtárosa volt, magas műveltségű, nagy tudású hölgy, akit a példaképemnek tekintettem, s a mai napig hálás vagyok neki. Az egyetlen azonban mégsem jött be annyira a könyvtárszak, így jónéhány csoporttársammal együtt felvettük C szakként az akkor, 1980-ban frissen megszervezett történelmi muzeológia szakot. Tanszékvezetőnk, Glatz Ferenc professzor kitűnő tanárokat válogatott nekünk, izgalmas és nagyon vonzó világ tárult fel előttem a képzés során. Így dőlt el aztán a sorsom, s lettem történész-muzeológus.

Milyen motiváció vezérelte arra, hogy Zala megye és Zalaegerszeg helytörténetére koncentráljon?

Történelem, könyvtár és új- és legújabb kori történész muzeológus végzettséggel a zsebemben, friss diplomásként úgy döntöttem, döntötünk a férjemmel, hogy az öt csodás budapesti év után haza költözünk

Zalaegerszegre, mivel mindkettőnknek tudott állást ajánlani az akkori Zala Megyei Tanács Művelődési osztálya. A Göcseji Múzeumba kerültem, ezzel eldől, hogy Zala megye, azon belül Zalaegerszeg és térsége tárgyi és szellemi örökségének leszek a gyűjtője, őrzője, feldolgozója és bemutatója. Azóta ezek a legfontosabb feladataim. A bemutatást nemcsak kiállítások, hanem tudományos publikációk formájában is várták, várják tőlem.

Hogyan éli meg azt, hogy Zala megyéhez olyan szoros kötődése van, és mit gondol, mennyire fontos a helyi örökség megőrzése és tanulmányozása?

Mind anyai, mind apai ágon erről a vidékről származom, itt vannak a gyökereim. Ha hazafelé utazunk, és beérünk a zalai dombok közé, mindig úgy érzem, nincs ennél szebb táj a világon. Az is jó érzéssel tölt el, és ez már szakmai ártalom, ha a szülőfalum, vagy Zalaegerszeg utcáit járom, a házak mögött régi történeteket látok, emberi sorsokat, örömet és tragédiát egyaránt. A helyi örökség, a régi tudás megőrzését, tanulmányozását napjainkban különösen fontosnak érzem. Ha tudjuk, kik vagyunk, honnan jöttünk, tartást, kapaszkodókat ad nekünk, könnyebben ellenállunk a globalizáció káros hatásainak, az egyformaságnak, az elszürkülésnek,

az egyenkultúra kialakulásának. És persze, sohasem tudhatjuk, hogy a régi, ma meghaladottnak gondolt tudásra mikor lesz újra szükség.

Tanulmányai során találkozott-e olyan érdekes vagy meglepő történettel Zala megye múltjából, amely különösen emlékezetes volt Önnek?

A muzeológus élete csupa kaland, meglepetés és váratlan felfedezés, amitől hihetetlenül izgalmas és szeretnivaló ez a pálya! Egyik legemlékezetesebb történetem egy Batyk községben „elásott” tankhoz kapcsolódik. Bejelentést kaptunk, hogy a faluban, az egyik faluvégi ház kertjében Királytigris rejt a föld, ki akarják emelni és el akarják vinni az országból. Az ilyen bejelentéseket mindig nagyon óvatosan fogadjuk, ekkor is több interjút készítettem batykiakkal, akik egykor látták a harcjárművet, hosszú beszélgetést folytattam a kert tulajdonosával, aki hihetően mesélte el, hogyan fedezte fel a tankot, még levéltári források is megerősítették, hogy valóban 1945-ben, a szovjet támadás után elhagyott német járművek álltak az út mentén. Minden úgy nézett ki, hogy különleges műtárgyat fogunk megtalálni! A fémdetektoros vizsgálat is ezt látszott igazolni. Aztán amikor megkezdődött a kutatóárkok ásása, hamar kiderült, rozsdás szegeken kívül nem rejt mást a föld. Nagy csalódás volt mindannyiunk-

nak. Később lőszermentesítő csapat is érkezett a helyszínre, akik az egész környéket átvizsgálták, de a tankot ők sem találták meg! S erről nekem publikációt kellett írni!

A díjak, a Magyar Köztársasági Ezüst Érdemkereszt, a Wellmann Imre-díj vagy épp a Pannon Tükördíj elnyerése milyen hatással volt a karrierjére és kutatásaira?

A díjak mindig jól esnek az embernek, jelzik, hogy odafigyelnek a munkámra és értékelik azt, de nem ezek motiválnak.

Milyen kihívásokkal találkozik, amikor tudományos igénnyel ír, de közérthetően szeretne fogalmazni, hogy az átlagolvasót is megszólítsa?

A tudás szempontjából hátrányos helyzetű diákként, első generációs értelmiségiként kezdetben nagyon frusztrált, ha idegen szavaktól hemzseggő, nagyon tudományos igénnyel megfogalmazott szövegeket kellett olvasnom. Talán akkor döntöttem el, hogy nem szeretnék, és tán nem is tudnék így írni. A helytörténetírásnak pedig szerintem az az egyik fő célja, hogy nemcsak a tudományos, hanem egy szélesebb, lokális közönséget ismertessen meg a saját múltjával, hagyományaival. Nekik csak érthetően és lehetőleg élvezetesen szabad és érdemes írni.

Hogyan látja a helytörténet-írás jelenlegi helyzetét Magyarországon? Vannak-e változások, trendek, amikre odafigyel?

Már a rendszerváltás után, az utóbbi években pedig - elsősorban az Európai Unió identitáserősítést célzó támogatásainak köszönhetően - sok település íratta meg amatőr, vagy profi történészekkel a saját történetét. Készültek helytörténeti kiállítások is szép számmal, ezek többsége azonban amatőr munka. Az jól látszik, hogy van igény a helytörténeti kutatásokra, kiadványokra. Mivel azonban az emberek egyre inkább leszoknak az olvasásról, a nagyívű, csak szöveg alapú könyveknek nem igazán van olvasóközönsége. Lehet, hogy a polcra kikerül, de elolvasni biztosan nem fogják. Ezért az utóbbi időben felértékelődtek a képes kiadványok, amelyekben sok-sok kép és kevés szöveg segítségével meséljük el egy-egy falu vagy város múltját. Ezeket sokkal szívesebben veszik a kezükbe az olvasók, küldik távol élő rokonaiknak, az elszármazot-taknak. Ráadásul a készítés során megvalósul egy új tendencia is, a közösségi múltfeltárás. A helyi közösségek adják a kiadványhoz szükséges fotográfiákat, elmesélik a hozzá kapcsolódó történeteket, a történész pedig ezen történetek

felhasználásával egy sokkal izgalmasabb, életszagúbb, persze más forrásokkal hitelesített történetet tud írni. Így készült a szülőfalumról, Bagodról szóló képeskönyv is.

Melyik projekt vagy kutatás volt számára a legemlékezetesebb és miért?

Minden, még a legérdektelenebbnek látszó téma, projekt, ha dolgozni kezdek vele, előbb-utóbb beszippant, s akkor az lesz számomra a legérdekesebb. Ha mégis ki kell emelni egyet, akkor az Elődeink élete című új állandó kiállításunkat említeném, amelynek én voltam a kurátora. Kitűnő kollégákkal, Simmer Livia, Eke István és Orha Zoltán régészekkel, Megyeri Anna történész kolléganővel készítettük el a forгатókönyvet, fiatal és tehetséges belsőépítészekkel, grafikusokkal, IT szakemberekkel dolgozhattunk együtt. Nagyszerű élmény volt ez a csapatmunka, a tervezés a Covid idején, és az internet segítségével zajlott. Mindenki tisztelte a másik tudását, senki nem akart „önmegvalósítani”. Így a legjobbat hoztuk ki magunkból és egymásból. Igazi szerelemmunka volt! A végeredményre nagyon büszke vagyok, s a látogatóktól is sok pozitív visszajelzést kapunk.

Mik a terve a közeljövőben? Vannak-e új könyvek, kiállítások vagy tanulmányok, amelyeken jelenleg dolgozik?

Kolléganőimmel most dolgozunk egy zalai, zalaegerszegi hölgyeket bemutató kiállításon, amely várhatóan december elején nyílik. Reméljük, sokan lesznek kíváncsiak azokra a lányokra, asszonyokra, akik a nekik szánt szerepből kilépve, önállóan is megállták helyüket, szerepvállalásukkal, hozzájárultak a helyi közösség életének jobbításához, gazdagításához.

Emellett két tanulmányon dolgozom éppen, az egyik a reformkorral és Deák Ferencsel kapcsolatos, a másikban a két világháború közötti zalaegerszegi és nagykanizsai színházi élettel foglalkozom. Végül fejbem már készülök a következő, és minden bizonnyal utolsó kiállításomra, amely az 1980-as évek világával foglalkozik, s Baudelaire után szabadon A bomlás virágai lesz a címe.

Mit tanácsolna azoknak a fiataloknak, akik szeretnék a helytörténet-írás vagy muzeológia terén elhelyezkedni?

Véleményem szerint a muzeológusi tevékenység, benne a helytörténeti kutatás nem munka, hanem sokkal inkább hivatás, amit nem lehet reggel 8-tól délután 4 óráig üzni, hanem szinte állandóan foglalkoztatja az embert. (Nekem sokszor ott-hon, mosogatás közben támadnak a legjobb ötleteim.) Aki ezt szeretné választani, tudnia kell, hogy az egyetemről nem érkezik kész tudással, egész élete folyamatos tanulás lesz, a gyakorlat teszi majd szakember-ré. Sajnos, azzal is számolnia kell, hogy az anyagi megbecsülése rosszabb, mint a pedagógusoké, viszont különleges, izgalmas és élménydús munkában lesz része.

Utassy Józsefre emlékeztünk

Utassy József (1941-2010) Kossuth-díjas költőre, a Pannon Írók Társaságának tagjára emlékeztünk halálának évfordulóján 2023. augusztusában. A Társaság elnöke, Dr. Gyimesi Endre és a Pannon Tükör főszerkesztője, Bubits Tünde emlékező szavaik mellett megkoszorúzták a költő zalaegerszegi emléktábláját.

Két folyóirat egy este - lapszámbemutató 2023/4

Különleges, kettős lapszámbemutatót tartottunk 2023. október 13-án, pénteken este a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárban. Idei negyedik lapszámunk bemutatóján vendégként köszönthettük az Alföld folyóirat szerkesztőségének képviselőit, Áfra János és Herczegh Ákos szerkesztőket. Gyimesi Endre a Pannon Írók Társaságának elnöke köszöntője után a vendégekkel Bubits Tünde főszerkesztő és Nagygéci Kovács József szerkesztő beszélgetett. Az idén már a hetvennegyedik évfolyamában járó irodalmi, művészeti folyóirat munkatársai a szerkesztői munkáról, könyvkiadásról, a lap által szervezett programokról beszéltek, de szóba kerültek irodalomtudományi munkáik is. A bemutatkozást a Petri-díjas, zalaegerszegi születésű költő, Beck Tamás felolvasása tette teljessé. Ezt követően a Pannon Tükör idei negyedik számának keszthelyi egyik szerzője, munkatársunk, Cséby Géza olvasta fel a lapban megjelent versét. A rendezvény házigazdája Tóth Renáta, a könyvtár igazgatója volt, ezúton is köszönjük neki.

Új szerkesztő a Pannon Tükör Online-on

2023. októberétől új munkatárs segíti a Pannon Tükör Online munkáját. A Gérecz Attila-díjas Regős Mátyás költő, író, lapunk állandó szerzője vállalt szerkesztői feladatokat, így a jövőben az ő munkájára is számíthatunk a Pannon Tükör online változatánál.

Szerzőink:

András László (1966, Piliscsaba) író, költő

Benedek Szabolcs (1973, Budapest) író

Bilkei Irén (1954, Zalaegerszeg)

történész, régész

Fa Ede (1935, Nagykanizsa) költő

Horváth László Imre (1981, Budapest) író

Kardos Ferenc (1965, Nagykanizsa) költő,

könyvtáros

Korsós Gergő (2000, Budapest) költő

Kostyál László (1962, Zalaegerszeg)

művészettörténész

Kovács Boglárka (1997, Kolozsvár) költő, tanár

Matits Ferenc (1958, Budapest) művészettörténész

M. Kovács Ildikó (1952, Nagykanizsa-Miklósfa) író

Molnár Illés (1981, Budakalász) költő, műfordító,

librettista, kommunikációs szakértő

Pelesz Alexandra (1980, Nagykanizsa) író

Riersch Zoltán (1948, Nagykanizsa) író, költő,

szerkesztő

Szeifert Natália (1979; Budapest) író

Varga Zoltán (1981, Zalakoppány) költő

Az illusztrációk fotóit **Mészáros T. László** készítette.